

**Посібник з забезпечення якості освіти для демократичного громадянства в
школах**

Автори:
Цезар Бірзеа
Мікела Чекіні
Камерон Харрісон
Янеш Крек
Ведрана Спаїк-Вркас

ЮНЕСКО

2005

Єврейський рік громадянської освіти

UNESCO

CEPS

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Ідеї і думки, викладені в цій публікації належать авторам і необов'язково відображають позицію ЮНЕСКО та Ради Європи.

Використані позначки та презентація матеріалу в усій публікації не означає відображення будь-якої позиції ЮНЕСКО та Ради Європи щодо правового статусу будь-якої країни, території, міста або області і їхньої влади або щодо визначення їх кордонів та меж.

“© 2005, Всеукраїнська спілка викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти, публікація українською мовою

© 2005 Council of Europe, UNESCO CEPS, on publication in English”

Переклад Посібника з забезпечення якості освіти для демократичного громадянства в школах надруковано за угодою з Радою Європи, ЮНЕСКО та Центром досліджень освітньої політики (Любляна)

Відповідальність за переклад несе Всеукраїнська спілка викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти

Зміст

Список скорочень

Резюме

Глава 1: Про що цей *Посібник* і як його можна використовувати?

1. Де і як виник цей *Посібник*?
2. Яка структура цього *Посібника* і що він намагається зробити?
3. Як слід користуватись *Посібником*?

Глава 2: Що таке ОДГ і яке значення вона має в школі?

1. Вступ
2. Що таке ОДГ?
3. Де і як ОДГ реалізується в школі?
4. Процеси забезпечення можливостей ОДГ в школах

Глава 3: Що таке оцінка якості і чому вона потрібна?

1. Покращання освіти
2. Контроль за якістю і забезпечення якості
3. Характеристики систем ЗЯ у шкільній освіті
4. Процеси забезпечення якості.
5. Підзвітність
6. Забезпечення якості як система динамічних сил

Глава 4: Що таке планування розвитку школи? Як його робити?

1. Що таке планування розвитку школи?
2. Оцінювання як ядро ПРШ
3. На що схоже ПРШ?
4. Питання та виклики

Глава 5: Концепція оцінювання ОДГ

1. Вступ
2. Показники якості в ОДГ

Глава 6. Планування розвитку школи з ОДГ

1. Вступ
2. Загальні керівні засади для самооцінювання шкіл
3. Використання якісних показників ОДГ
4. Аналіз, висновки та звітність
5. Планування розвитку ОДГ

Глава 7: У напрямку до систем забезпечення якості ОДГ

1. Вступ
2. Елементи ЗЯ з точки зору ОДГ
3. Забезпечення якості ОДГ
4. Прийняття заходів з забезпечення якості ОДГ

Додатки

- Додаток 1.Список авторів Посібнику та помічників
- Додаток 2. Методи збирання даних
- Додаток 3. Поступовий розвиток
- Додаток 4. Керівні принципи планування дій
- Додаток 5. Дослідницькі шнструменти для перевірки ГЯ ОДГ

Список скорочень

ЦДОП (CEPS)	Центр досліджень з освітньої політики, Університет Любляни, Словенія
ОДГ (EDC)	Освіта для демократичного громадянства
ЗЯ ОДГ (EDC-QA)	Забезпечення якості освіти для демократичного громадянства
НДО (NGO)	Недержавна організація
ЗЯ (QA)	Забезпечення якості
КЯ (QC)	Контроль за якістю
ВШП (SDP)	Планування розвитку школи
ЮНЕСКО (UNESCO)	Організація Об'єднаних Націй, Наукова та Культурна Організація

Анотація

Цей Посібник з Забезпечення Якості Освіти для Демократичного Громадянства (ОДГ) в школах був розроблений як відповідь на існуючу у багатьох країнах розбіжність між політикою та практикою ОДГ. У той час як політика ОДГ розроблена добре, практика має значні слабкі сторони. Цей Посібник також був підготовлений завдяки сучасній зацікавленості та впровадженню інструментів забезпечення якості в освіті.

Забезпечення якості (ЗЯ) – це потужний засіб підвищення ефективності освіти. Її ключовим принципом є той факт, що головні дійові особи, які стоять на передовій лінії в освіті - вчителі, завучі та інші посередники на шкільному рівні (учні, батьки, адміністрація школи та інший персонал, члени шкільних органів самоврядування та громада) несуть відповідальність за поліпшення освіти. Тому центральними чинниками є самооцінювання та розробка процесів планування.

Однак цих процесів недостатньо для гарантії покращання. Вони мають стати частиною розвинутої системи гарантії якості, в якій національні органи освіти будуть створювати умови та підтримувати підвищення якості роботи в школах.

Цей Посібник був розроблений як довідник. Він сфокусований на освіті для демократичного громадянства та використовує засади та процеси забезпечення якості ОДГ.

Глава 1 знайомить з Посібником в цілому. Вона (а) презентує передумови, мету та цільові групи цього Посібника; знайомить з поняттями та основними припущеннями, особливо з такими, що стосуються освіти для демократичного громадянства (ОДГ), забезпечення якості (ЗЯ) і забезпечення якості ОДГ (ЗЯ ОДГ), а також пояснює як користуватись Посібником.

Глава 2 презентує концепцію освіти для демократичного громадянства для всього Посібника. В (а) дається визначення ОДГ; (б) розглядає де і як ОДГ має місце в школі, а

в (с) обговорюються ключові аспекти побудови обсягу компетенцій для ОДГ в школі. Викладені таким чином принципи ОДГ створюють фундамент для забезпечення якості ОДГ, і вони постійно будуть згадуватись у наступних главах.

Цей розділ окреслює концептуальні рамки освіти для демократичного громадянства для всього посібника. В ньому

- міститься визначення того, що таке ОДГ;
- розглядається, де і як ОДГ реалізується в школі; і
- обговорюються ключові аспекти забезпечення можливостей ОДГ в школах.

Принципи ОДГ, визначені таким чином, складають основу забезпечення якості ОДГ, і до них постійно зветатимуться, особливо в Розділах 5, 6 і 7.

Глава 3 являє собою огляд питання забезпечення якості в освіті, походження і основні компоненти. В цій главі також пояснюється різниця між контролем за якістю і забезпеченням якості. Які існують процеси гарантії якості? Чому гарантія якості є цілою системою?

Глава 4 презентує основні характеристики розробки шкільного планування, що є ключовим компонентом гарантії якості в освіті. В ній також розглядається шкільне самооцінювання як ключовий момент в розробці шкільного планування. В ній, зокрема, вивчаються принципи, стадії та виклики в розробці шкільного планування.

Глава 5 презентує концепцію для оцінки ОДГ. Спочатку в ній пояснюються основні характеристики показників, а потім розглядаються показники ОДГ, які було вперше розроблено для цього Посібника на основі принципів ОДГ, викладених у *Главі 2*.

Глава 6 – опис інструментів. Її метою є допомога школі в підготовці та проведенні розробки планування ОДГ. Вона головним чином сконцентрована на процесах самооцінювання як основі розробки планування ОДГ і надає перші показники стосовно того, як використовувати концепцію ОДГ, викладену у *Главі 5*, з цією метою. *Глава 6* відслідковує різні етапи самооцінювання і розробки планування. В ній також дається базова інформація,

засади та інструменти; наводяться приклади із шкільної практики, а також моделі різних країн.

Глава 7 двома паралельними шляхами вивчає потреби та значення гарантії якості ОДГ на рівні системи освіти: (а) робить огляд системи гарантії якості та її компонентів з точки зору ОДГ, а також (б) вивчає потреби специфічних систем ГЯ в ОДГ. В ній також надається контрольний список заходів, необхідних для впровадження системи гарантії якості ОДГ.

В європейському контексті системи освіти, ОДГ та питання гарантії якості різні в різних країнах. В залежності від ситуації в країні (відправною точкою є ОДГ чи гарантія якості, або обидва моменти) цей Посібник може бути використаний по-різному: для підвищення обізнаності з ОДГ і ГЯ, як відправний пункт для запровадження системи ГЯ, а також для інтеграції ОДГ у вже існуючі системи ГЯ. У всіх випадках і в незалежності від цілей Посібник з ГЯ ОДГ має бути адаптований для кожної країни.

Глава 1: Про що цей Посібник і як його можна використовувати?

Ця глава знайомить з Посібником в цілому. Вона (а) презентує передумови, мету та цільові групи цього Посібника; знайомить з поняттями та основними припущеннями, особливо з такими, що стосуються освіти для демократичного громадянства (ОДГ), забезпечення якості (ЗЯ) і забезпечення якості ОДГ (ЗЯ-ОДГ), а також пояснює як користуватись Посібником.

1. Де і як виник цей Посібник?

Посібник виник як результат досліджень у царині освіти для демократичного громадянства (ОДГ) в країнах Південно-Східної Європи. Він являє собою частину проекту, метою якого є розробка питання забезпечення якості в тому ж регіоні і реагує на увагу, яка зараз приділяється забезпеченню якості освіти у світі.

2. Передумови

У 2001 році Рада Європи зробила огляд з політики освіти для демократичного громадянства та з керівництва різними підходами¹ до цього питання в країнах Південно-Східної Європи.

Результати цієї роботи, проведеної групою дослідників із зазначених країн, надані в регіональному звіті цього проекту.² Основні висновки були такими:

¹ Оглядове дослідження було проведене в рамках Програми Дій “Освіта та Молодь” (Прискорений Грацький Процес) Пакту про Стабільність в Південно-Східній Європі та Робочої Групи з Освіти для Демократичного Громадянства та Управління Різноманітністю. Див: www.see-educoop.net

- Переважна більшість країн цього регіону формулюють свої наміри щодо політики ОДГ зрозуміло та чітко. Зміст цих заяв зазвичай позитивний.
- Незважаючи на різниці в різних країнах були знайдені докази щодо визнання браку ефективної практики ОДГ у школах: відсутність (а) чітких планів впровадження, визначення задач та обов'язків; (б) загальної політики підготовки вчителів для ОДГ; (с) системного контролю за прогресом чи забезпеченням якості (ЗЯ).

Ці докази пояснюються розривом між політикою та ефективною практикою, між тим, що декларується і що робиться в школах

За першими дослідженнями, які проводились у країнах Південно-Східної Європи, було проведено *Всеєвропейське Дослідження з Проблем Політики ОДГ*, видане Радою Європи у 2003. Висновки були майже однакові у всіх європейських країнах³.

Таким чином, цей Посібник реагує на розрив між політикою та практикою в ОДГ. Він також говорить про ту увагу, яку приділяють адміністратори освіти забезпеченню якості освіти у всьому світі, як одному з підходів покращання як управління освітою, так і практиці викладання, навчання і роботи в школах.

На міжнародному рівні Посібник сприяє виконанню Цілі 6 Дакарської Концепції з Освіти для Всіх (КОВ): *покращання кожного аспекту якості освіти та забезпечення найвищої якості для того, щоб наслідки навчання, які можна розпізнати і оцінити, були*

² Оглядове Дослідження з Політики в Освіті для Демократичного Громадянства та Управлінні Різноманітністю: Регіональний Аналіз, - Камерон Харрісон і Берндт Баумгартль, 2001. Див: вебсайт Ради Європи: www.coe.int/EDC-publications-policies.

³ Всеєвропейське дослідження з Політики в Освіті для Демократичного Громадянства. ISBN: 92-871-5608-5. Council of Europe Publishing, 2004.

досягнути всіма, особливо в умінні писати, лічити та мати найважливіші життєві навички.

Так само Посібник відповідає Всесвітній Програмі Прав Людини на Освіту, проголошеній на Генеральній Асамблеї Об'єднаних Націй у грудні 2004 року, а особливо Плану Дій, розрахованого на його перший етап (2005-2007 роки), який зосереджується на початковій та середній школі.

Підготовка *Посібника* з забезпечення якості ОДГ в школах.

Як безпосередній результат оглядового дослідження в Південно-Східній Європі, *Посібник з Забезпечення Якості ОДГ в Школах* (Посібник з ЗЯ ОДГ) був розроблений командою експертів з країн цього регіону, координованою Центром Досліджень Освітньої Політики (ЦДОП) в Любляні при Люблянському Університеті, які користувались підтримкою експертів та досвідом Західної Європи.⁴ Проект Посібника є частиною великого проекту, метою якого є впровадження забезпечення якості в ОДГ в Південно-Східній Європі. Цей проект було розпочато в рамках Пакту про Стабільність, схваленого ЮНЕСКО та Радою Європи⁵.

Посібник базується на існуючій європейській практиці. Процес його розробки включав:

-
- проведення оглядового підготовчого дослідження та організація дискусії експертів з проблеми забезпечення якості в освіті та ОДГ в Південно-Східній Європі;
-

⁴ Див: Додаток 1.

⁵ Для повної презентації проекту «Освіта для демократичного громадянства: від політики до ефективної практики через забезпечення якості» (проект ЗЯ ОДГ), див.вебсайт: www.see-educoop.net/portal/edcqa.htm

- огляд моделей та інструментів для забезпечення якості в освіті та ОДГ, особливо в Швеції, у фламандській громаді, в Ірландії та Об'єднаному Королівстві (із специфічними ресурсами для Англії, Уельса, Шотландії та Північної Ірландії)⁶;
- підготовка проектів посібника та обговорювання їх на засіданнях підготовчої групи;
- затвердження проекту посібника експертами та практикуючими викладачами в країнах Південно-Східної Європи (Румунії, Хорватії, Словенії, Чорногорії) та інших країн;
- обговорення посібника на семінарі за участю представників міністерств освіти, завучів та вчителів, інспекторів, неурядових організацій, особливо з країн Південно-Східної Європи.

Таким чином цей посібник побудований на глибокому досвіді та чітко зосереджений на викликах, які виникають в країнах Південно-Східної Європи. Проте він був розрахований на те, щоб бути цікавим для всієї Європи та світу. Дійсно, посібник має загальний характер та зосереджений на ключових засадах стратегії, а також обумовлює те, що на перших етапах його використання в будь-яких нових умовах він має бути адаптований до відповідного контексту (місцевого, національного, європейського та міжнародного), в якому планується його використання. Він пропонується в якості відправної точки та підтримки для будь-якої країни чи групи, бажанням якої є удосконалення політики та практики ОДГ.

Посібник з ЗЯ ОДГ був включений до Пакету, підготовленому Радою Європи в рамках Європейського Року Громадянської Освіти у 2005 році та доповнює інші

⁶ Повний перелік ресурсів можна знайти на веб-сторінці проекту ОДГ-ЗЯ: www.see-educoop.net/portal/edcqa.htm

посібники Пакету ОДГ⁷. Він також слугуватиме ресурсом у згаданому вище першому етапі Всесвітньої Програми Освіти з Прав Людини.

2. Яка структура посібника і що він намагається зробити?

Мета посібника

Метою посібника є забезпечення тих, хто відповідає за планування та реалізацію ОДГ у формальній освіті, принципами, інструментами, методологією та думками для узгодження цілей, оцінки досягнень та покращання якості ОДГ в школах, а також у системі освіти в цілому.

Структура посібника

Це посібник з забезпечення якості в освіті для демократичного громадянства (ОДГ) в школах.

Посібник має таку структуру:

- Оскільки посібник зосереджений на ОДГ, він починається у *Главі 2* “Що таке ОДГ і що вона означає в школі” з презентації ключових характеристик та принципів ОДГ.
- По-друге, у *Главі 3 та 4* розповідається про забезпечення якості в цілому: (а) Глава 3 “Що таке забезпечення якості і чому воно важливе” надає визначення, представляє ключові компоненти та пояснює процеси забезпечення якості; а (б) Глава 4 “Що таке планування розвитку школи і як його робити?” детально презентує

⁷ Посібник 1: Ключові питання політики ОДГ; Посібник 2. Демократичне врядування в освіті; Посібник 3: Підготовка вчителів в освіті для демократичного громадянства та освіти з прав людини.

ключові особливості та стадії планування розвитку школи, як основного компонента забезпечення якості.

- По –третє, *Глави 5, 6 і 7* присвячені підходам до забезпечення якості та до ОДГ: (а) *Глава 5* “Концепція оцінювання ОДГ” включає інструмент оцінювання, зокрема з показниками якості для ОДГ; (б) *Глава 6* “Розвиток шкільного планування ОДГ” пояснює як проводити самооцінювання і планування розвитку ОДГ в школах; та (в) *Глава 7*, яка має назву “ Система Забезпечення якості ОДГ” розглядає ключові компоненти забезпечення якості ОДГ на системному рівні.
-

Принципи ОДГ: *Глава 2*

- Вступ до забезпечення якості: Розділ 3
- Вступ до планування розвитку школи: Розділ 4

Забезпечення якості ОДГ

Показники ОДГ: *Глава 5*

Розвиток Планування школи з ОДГ: *Глава 6*

Політика забезпечення якості ОДГ: *Глава 7*

ЗЯ ОДГ у школі

ЗЯ ОДГ на системному рівні

Схема 1. Структура посібника

Цільові групи посібника

Головними цільовими групами, які будуть користуватись цим посібником, мають бути ті, хто окреслює політику та приймає рішення в галузі ОДГ та забезпеченні якості на системному рівні, адміністратори освіти в національних міністерствах, владні структури на

місцях та шкільні інспектори. На рівні школи цей посібник адресований завучам та вчителям, учням та батькам.

Посібник може бути цікавим для всіх, хто займається ОДГ та тих, хто може ефективно його використовувати, включаючи неурядові організації.

Основні припущення посібника

Підхід цього посібника

Посібник є показовим і показує гарну практику, наприклад, в ОДГ, забезпеченні якості (ЗЯ), груповій роботі та керівному стилі, тощо. Він не є нейтральним, чи позбавленим ціннісних підходів, тому що має своє бачення фундаментальних засад щодо ОДГ та ЗЯ.

Однак він не стверджує, що всі представлені компоненти вже існують в освітніх системах, і що існує тільки одне рішення цієї проблеми. Посібник має мету, яку треба досягти завдяки навчальним та інноваційним процесам.

В посібнику надаються визначення та базові поняття ЗЯ ОДГ. Він також презентує перші показники щодо реалізації ЗЯ ОДГ. Однак посібник не є підручником сам по собі; він скоріше покращує обізнаність, стимулює розмірковування та надихає до дій в цьому напрямку.

Освіта для демократичного громадянства (ОДГ)

Підхід до ОДГ, який був прийнятий в цьому посібнику, включає декілька елементів, пояснених в *Главі 2*. Цей підхід відповідає ідеям, які почали з'являтися в Європі і в основі яких були праці Ради Європи у цій царині. Це цілісний підхід до школи в ОДГ, який припускає, що:

- школи мають чітку політику ОДГ;

- школи передають цінності ОДГ (формуюча роль школи) в комбінації із знаннями, розумінням та навичками;
- ОДГ інтегрується у всі предмети шкільної програми , а також у життя школи.

Іншими словами, ОДГ- це більше ніж предмет шкільної програми. Вона припускає отримання цінностей ОДГ, залучує всіх зацікавлених осіб і тому потребує співробітництва в школі в цілому. Цей підхід зараз може бути не чітко висловлений і не систематично застосовуватись у всіх країнах. Однак, посібник надає керівні засади для гарної практики в ОДГ і для його адаптації в національних та шкільних умовах. Ці керівні засади надзвичайно допомагають, тому що ОДГ і забезпечення якості стають пріоритетами в політиці у багатьох країнах Європи та за її кордонами.

Забезпечення якості

У той час, як з'являється однотайність у тому що забезпечення якості є могутнім підходом в підвищенні ефективності освіти і досягненні поставленої мети⁸, забезпечення якості в освіті розвивається по-різному в різних європейських країнах в залежності від принципів та пріоритетів різних освітніх систем.

Загальні ключові принципи, підхід та складові частини забезпечення якості в освіті детально описуються у *Главі 3*. У посібнику припускається, що ефективна освітня система – це система, в якій ці компоненти зв'язані та підтримують один одного.

З іншого боку, він вважає, що забезпечення якості реалізується як на шкільному рівні через самооцінювання та розвиток планування, так і на системному рівні, особливо через підзвітність та заходи підтримки.

⁸ Празький форум 2003, “Якість в освіті та демократичний порядок денний”, Рада Європи, CD-ED (2002) 9. Постійна конференція міністрів освіти при Раді Європи, 21 сесія, Афіни (Греція), листопад, 2003.

ОДГ та забезпечення якості

ЗЯ та ОДГ мають дуже тісний взаємний зв'язок. Принципи ОДГ є суттєвими складовими частинами якісної освіти. Принципи ОДГ також притаманні процесам ЗЯ, тому що вони припускають, *inter alia*, спільну відповідальність, прозорість та підзвітність, здатність до змін, децентралізацію в прийнятті рішень. Чітке визнання принципів ОДГ як складової частини забезпечення якості виведе на вищий рівень демократичне управління в освіті. *Глава 7*

детально розглядає зв'язки між ключовими елементами системи ЗЯ та ОДГ

Головною метою посібника є використання підхода до забезпечення якості для того, щоб зробити практику ОДГ більш ефективною. Тому він особливо зосереджений на забезпеченні якості ОДГ (ЗЯ ОДГ) в школах і на тому, що необхідно на системному рівні для реалізації та підтримки ЗЯ ОДГ.

Однак, специфічний процес ЗЯ ОДГ не може існувати самотійно. Він має бути впроваджений в цілісну національну систему забезпечення якості в освіті. Створення ЗЯ ОДГ потребує існування ефективної системи ЗЯ в системі освіти.

3. Як користуватись посібником?

В європейському контексті системи освіти, ОДГ та забезпечення якості різні в різних країнах. В залежності від ситуації в країні та від того, чи відправною точкою є ОДГ, або забезпечення якості, чи те і інше, цей посібник може використовуватись по-різному: для покращання обізнаності щодо ОДГ та ЗЯ, як відправна точка для створення системи ЗЯ та для інтеграції ОДГ у вже існуючі системи ЗЯ.

Якщо починати з точки зору ОДГ, посібник є засобом вирішення складних загальноєвропейських проблем щодо впровадження ОДГ у шкільну практику та ефективної реалізації ОДГ в шкільній практиці:

- посібник, особливо *Глава 2*, може бути використаний в якості додатка до інших матеріалів для кращого розуміння та обізнаності про поняття та практики ОДГ;
- за умов впровадження ЗЯ ОДГ використання *Глави 5, 6 та 7* допоможе визначити ситуацію з ОДГ в школах та в країні – а саме які елементи є присутніми, а яких бракує – та визначити стратегію для покращання цієї ситуації;
- для країн, де добре функціонують системи якості, додатковою цінною якістю посібника є презентація специфічних інструментів та керівних засад, особливо в *Главах 5, 6 та 7*, стосовно ЗЯ ОДГ, які мають бути адаптовані та інтегровані у вже існуючі процеси ЗЯ.

З точки зору ЗЯ в освіті в цілому, посібник стимулює впровадження та покращання основних компонентів системи ЗЯ, особливо, викладених у *Главах 3 та 4*:

- там, де забезпечення якості менш розвинуто, або зовсім не існує, ОДГ може стати пілотним об'єктом для розвитку ЗЯ; розмірковування та організація публічних дебатів з приводу якості ОДГ та релевантних механізмів ЗЯ приведе до вивчення та обговорення системи освіти в цілому;
- впровадження процесів для покращання освіти, їх демократичний характер та висока ефективність, напевно, будуть мати позитивний вплив на політику та практику ОДГ.

У всіх випадках і незалежно від мети посібник з ЗЯ ОДГ має бути адаптований до ситуації в кожній країні. Це припускає:

- огляд існуючої політики та практики ОДГ та ЗЯ шляхом використання різних інструментів, розроблених вітчизняними та міжнародними організаціями, включаючи Пакет ОДГ Ради Європи;
- розгляд існуючих досягнень та можливих розбіжностей між керівними засадами посібника та реаліями країни;
- визначення пріоритетів та потреб та розробка стратегії ЗЯ ОДГ в цілому; не тільки перекласти посібник, але і переробити його та зосередити на визначених пріоритетах та потребах;
- зведення існуючих, але можливо непорівнюваних елементів та/або ініціатив;
- впровадження посібника в існуючу політику та практику;
- підготовка до використання посібника та випробування в декількох школах;
- усвідомлення необхідності розробки політики для ефективності механізмів ЗЯ ОДГ.

В ідеалі, вітчизняна команда з розробки ЗЯ ОДГ повинна включати різних учасників усього процесу, які мають виробити найбільш прийнятну стратегію його використання.

1 Оглядове дослідження було проведене в рамках Порграми Дій “Освіта та Молодь” (Прискорений Грацький Процес) Пакту про Стабільність в Південно-Східній Європі та Робочої Групи з Освіти для Демократичного Громадянства та Управління Різноманітністю. Див: www.see-educoop.net

2 Оглядове Дослідження з Політики в Освіті для Демократичного Громадянства та Управлінні Різноманітністю: Регіональний Аналіз, - Камерон Харрісон і Берндт Баумгартль, 2001. Див: вебсайт Ради Європи: www.coe.int/EDC-publications-policies.

3 Всеєвропейське дослідження з Політики в Освіті для Демократичного Громадянства. Рада Європи, 2003.

- 4 Див: Додаток 1.
- 5 Для повної презентації проекту «Освіта для демократичного громадянства: від політики до ефективної практики через забезпечення якості» (проект ЗЯ ОДГ), див.вебсайт: www.see-educoop.net/portaled
- 6 Повний список ресурсів можна знайти на вебсайті проекту ЗЯ ОДГ: www.see-educoop.net/portal/edcqa.htm
- 7 Посібник 1: Ключові аспекти політики ОДГ; Посібник 2: Демократичне управління в освіті; Посібник 3: Підготовка вчителів з освіти для демократичного громадянства та прав людини.

Розділ 2: Що таке ОДГ і що воно означає в школі?

Цей розділ окреслює концептуальні рамки освіти для демократичного громадянства для всього посібника. В ньому

- міститься визначення того, що таке ОДГ;
- розглядається, де і як ОДГ реалізується в школі; і
- обговорюються ключові аспекти забезпечення можливостей ОДГ в школах.

Принципи ОДГ, визначені таким чином, складають основу забезпечення якості ОДГ, і до них постійно звертатимуться, особливо в Розділах 5, 6 і 7.

1. Вступ

Існує величезне різноманіття концепцій і термінології, що використовується для визначення освіти для демократичного громадянства (ОДГ) по всій Європі і в світі. Воно включає зокрема активне громадянство, громадянознавство, політичну освіту, громадянську освіту, соціальну освіту, освіту в галузі прав людини тощо.

Важливу різницю складає також таке:

- яке місце займає ОДГ в освітній політиці, наприклад, чи є політика щодо ОДГ окремим питанням, чи компонентом загального освітнього забезпечення; і
- як вона визначається і розглядається в школі і в навчальному плані – час, відведений на неї, чи є вона окремим предметом або міжпредметною темою, обов'язковою або за вибором.

З одного боку ОДГ є контекстуальною, тобто вона розвивається і реалізується місцево, беручи до уваги потреби і пріоритети, а також культурні і соціальні особливості. З іншого

боку, ОДГ виступає спільним орієнтиром у всій Європі, який ґрунтується на наступних принципах і підходах.

2. Що таке ОДГ?

Освіта для демократичного громадянства (ОДГ) є набором практик і діяльності, направленої на краще озброєння молоді і дорослих для активної участі в демократичному житті шляхом оволодіння знаннями про права і обов'язками і уміннями їх використання в суспільстві. Іншими словами, ОДГ означає навчання тому, як стати громадянином і як жити в демократичному суспільстві.

Відповідно до цього робочого визначення ОДГ включає наступні характеристики: (а) це досвід навчання протягом життя; (б) її кінцева мета – підготувати людей і громади до громадянської і політичної участі; (в) вона означає повагу до прав і визнання обов'язків; і (г) вона цінує культурну і соціальну різноманітність. Ці чотири характеристики підкреслюють той факт, що ОДГ, перш за все, є основною метою освітньої політики. Це означає, що вона виходить за межі освітньої практики, різноманітного змісту або методів, присвячених навчанню демократії і вона відрізняється від спеціального предмету навчального плану (громадянознавства або громадянської освіти). Як освітня мета, ОДГ є ціннісно орієнтованою в тому сенсі, що вона розвиває принципи та цінності демократії і прав людини (такі, як людська гідність, рівність, солідарність, відсутність дискримінації, плюралізм і верховенство права) через усю систему освіти.

ОДГ як пріоритет освітньої політики і практики

Освіта для демократичного громадянства (ОДГ) відіграє центральну роль в освітніх реформах, що здійснюються в багатьох європейських країнах. З огляду на це важливо відмітити, що ОДГ:

- Має бути в центрі реформи і реалізації освітньої політики.
- Є фактором інновації щодо організації і управління освітніми системами в цілому, а також щодо навчального плану/програми і методів викладання.

Джерело: Рекомендація Rec (2002) 12 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо освіти для демократичного громадянства.

Принципи ОДГ

Освіта для демократичного громадянства (ОДГ):

- Ґрунтується на фундаментальних принципах прав людини, плюралістичній демократії і верховенстві права.
- Стосується зокрема прав та обов'язків, уповноваження, участі та приналежності і поваги до різноманітності.
- Включає всі вікові групи і сектори суспільства.
- Має на меті підготувати молодь і дорослих до активної участі в демократичному суспільстві і, таким чином, підвищити демократичну культуру.
- Є засобом боротьби з насильством, ксенофобією, агресивним націоналізмом і нетерпимістю.
- Сприяє соціальній єдності, соціальній справедливості і загальному добробуту.
- Зміцнює громадянське суспільство шляхом сприяння інформованості і обізнаності його громадян і розвитку їх демократичних умінь.

- Має відповідати національному, соціальному, культурному і історичному контекстам.

Джерело: «Проект спільних основних напрямів ОДГ», прийнятий 20-ю сесією постійної конференції міністрів освіти Ради Європи. Краків, Польща, жовтень (2000).⁹

3. Де і як ОДГ реалізується в школі?

ОДГ є навчанням протягом життя, за будь-яких обставин і в будь-якій формі людської діяльності. Вона неперервна в тому сенсі, що має місце протягом усього життя, що означає, що ОДГ охоплює серію навчальних середовищ в середині й поза формальними закладами (наприклад, неформальне навчання, батьки і родина, громади).

Школа проте є основним агентом, що забезпечує ОДГ, оскільки вона: (а) створює умови для систематичного вивчення знань щодо громадянства; (б) сприяє ранньому досвіду демократичного стилю життя (наприклад, участь, колективні переговори, представництво); (в) є інститутом суспільного інтересу, підлягає звітності і суспільному контролю; (г) є сферою права, в якій працюють і живуть разом різноманітні учасники процесу навчання; (д) є організацією з самоврядуванням і саморозвитком.

ОДГ відповідає цілям і процесам викладання і навчання. ОДГ – це форма грамотності, спрямована на опанування того, що відбувається в суспільному житті, на те, щоб мати «ясність», просвіту, розвивати знання і розуміння, критичне мислення й незалежне судження про місцевий, національний, європейський і глобальний контексти. ОДГ є суспільним навчанням, навчанням у суспільстві, про суспільство і для суспільства. Вміння і компетенції

⁹ Appendix to the Resolution on Results and Conclusions of the Completed Projects in the 1997-2000 Medium-Term Programme.

ОДГ надають однакову важливість знанням, цінностям та установкам і здатності до дії та участі в демократичному полікультурному суспільстві. Для здобування умінь і компетенцій ОДГ використовуються методи навчання, які базуються як на знаннях, так і досвіді; вони ставлять учня в центр уваги, цінують його стан і досвід, сприяють його самостійності і відповідальності в процесі навчання, в шкільному середовищі і в суспільстві. ОДГ досягається шляхом складних, взаємопов'язаних навчальних підходів, таких як громадянознавство, освіта в галузі прав людини, полікультурна освіта, освіта за ради миру, освіта для сталого розвитку, глобальна освіта, медіа освіта та інші.

Як і в інших освітніх сферах, основна роль учителя ОДГ – передавати знання і бути джерелом для довідок для опанування змістом ОДГ, а також цінностями, вміннями, установками і взаємодією. Вчитель також втілює в собі принципи і правила і, таким чином, передає основи демократії. Насамкінець, учитель через свої установки та поведінку передає учням принципи ОДГ.

ОДГ є також загально шкільним підходом. Шкільний контекст, між іншим, є комплексом навчальних середовищ і ситуацій, де реалізується ОДГ. Він включає різноманітні навчальні ситуації:

- Керівництво й менеджмент: інструкції щодо політики, внутрішнє прийняття рішень, розподіл влади, управління, спільна відповідальність, суспільна підзвітність, схеми саморозвитку, планування інституційного оцінювання і моніторингу, комунікація, виділення ресурсів, власність і уповноваження.
- Шкільний етос або щоденна діяльність шкільної громади: групова діяльність, основні символи, представництво влади, шкільний клімат, неформальне лідерство, міжетнічні стосунки.

- Участь учнів у шкільних правліннях і шкільних радах, учнівських парламентах, групах за інтересами і групах тиску, волонтерській діяльності, молодіжній роботі, житті громади, студентській медіа.
- Стосунки: навчання однолітків, медіація і менторство, прихований навчальний план (неформальне і міжособистісне навчання), інтернет-спільноти, відносини студент-студент, учитель-учитель, учитель-батько/матір, зв'язки шкільної громади.
- Урочна діяльність: методи і допоміжні матеріали, оцінювання і виставлення оцінок, стилі викладання, дисципліна на уроці, атмосфера, ролі, групова робота, неформальна/позакласна діяльність, очікувані результати.

4. Процеси забезпечення можливостей ОДГ в школах

Школи забезпечують систематичне і професійне надання спеціальних знань і створення можливостей для розвитку соціальних, культурних та життєвих умінь в складному навчальному середовищі. Для досягнення успіху школа має втілювати в собі тіж самі принципи, що й навчальна програма з ОДГ. Викладання й навчання – і навчальне середовище – мають бути пов'язаними. Для цього необхідно забезпечити можливості через процеси, які пронизують все шкільне життя і спрямовані на формування широкого спектру компетенцій управління й менеджменту, включаючи знання, вмінні, цінності й уподобання. Процеси забезпечення можливостей мають підвищувати участь, усвідомлення й реалізацію прав та обов'язків, повагу до різноманітності, що є ключовими факторами громадянства й демократичного навчання.

Участь

Знання й розуміння:

- розуміти співвідношення між участю і досягненням індивідуальних і організаційних цілей;
- описувати шляхи, правила і інструкції, через які учасники процесу навчання можуть впливати і брати участь у процесах прийняття рішень;
- пояснювати, чому для забезпечення якості важливо знати про демократичне управління і цінності та принципи, що лежать в його основі.

Уміння:

- розвивати стосунки співпраці між учителями, між школою й батьками, між школою й громадою тощо;
- розвивати почуття відповідальності і рівного внеску учасників процесу навчання;
- будувати шкільний менеджмент і керівництво на основі спільних цілей, ретельного планування, відповідального моніторингу, самооцінювання і підзвітності; і
- надавати підтримку і співпрацювати із структурами шкільного врядування (шкільними радами, шкільними парламентами, старостами класу тощо).

Цінності й уподобання:

- знати, як поводитися з етичними дилемами, що можуть виникнути в процесі прийняття рішень в школі, і пояснювати їх;
- розвивати почуття взаємодовіри й співжиття; і
- цінувати ініціативу, творчість і бажання залучатися до справ.

Права і обов'язки

Знання й розуміння:

- знати основні категорії прав людини, їх міжнародні інструменти і правову підтримку;
- знати про правила керівництва суспільними інститутами і правила колективного життя; і
- розуміти важливість поваги до прав і визнання обов'язків в організації з самоуправлінням.

Уміння:

- визнавати права всіх учасників процесу навчання на справедливе ставлення до них і сприяти тому, щоб вони ставилися до інших таким самим чином;
- виховувати повагу до закону за будь-яких обставин;
- цінувати вчителів і учнів як тих, які наділені правами;
- розробити шкільний проект на основі прав і спільної відповідальності; і
- бути здатним розглядати альтернативні думки й свідчення.

Цінності й уподобання:

- цінувати себе та інших – розвивати впевненість у собі, самоповагу і самодисципліну;
- боротися з упередженнями, забобонами, стереотипами та дискримінацією; і
- сприяти активній турботі щодо дотримання прав людини.

Цінування різноманітності

Знання й розуміння:

- розуміти, як культура і етика впливають на рішення і поведінку людей;
- виявляти джерела різноманітності в шкільному житті (етнічні, релігійні, гендерні, класові, лінгвістичні); і
- усвідомлювати користь різноманітності для керівництва і управління школою (різноманітність вибору, різноманітність походження і внесків, культурне взаємозбагачення).

Уміння:

- забезпечувати різноманітні навчальні можливості для задоволення різних потреб, інтересів, здібностей і культурного походження;
- забезпечувати рівні можливості;
- сприяти роз'ясненню цінностей і розвитку емпатії та інтеркультурного навчання;
- створювати можливості для задоволення різноманітних думок (у шкільному правлінні, учнівських радах або молодіжних слуханнях);
- знати, як попереджати і розв'язувати конфлікти, що виникають в наслідок різноманітності; і
- залучати батьків – представників меншин до діяльності школи та колективного прийняття рішень (наприклад, як повноправних і рівних членів шкільного правління, як волонтерські ресурси для діяльності на свіжому повітрі, як вихователів або керівників класів, як гостей для виступу і ресурсних осіб).

Цінності й уподобання:

- розвивати принципи плюралізму, відсутності дискримінації і соціальної справедливості;
- цінувати різноманітність як багатство; і
- сприяти діалогу і співпраці.

Створення можливостей для ОДГ є довгостроковим процесом професійного розвитку. Вчителі та директори вдосконалюються в продовж своєї кар'єри і набувають цих здатностей поступово. Отже їм необхідна підтримка й навчання.

Забезпечення якості ОДГ в школах є засобом створення можливостей і професійного розвитку в ОДГ, оскільки воно допомагає виявити потреби і планувати діяльність щодо навчання¹⁰ і підтримки в цій сфері.

Перш ніж представити, як здійснюється забезпечення якості ОДГ, розділи 3 і 4 пояснюють, що є забезпечення якості в освіті в загалі.

¹⁰ Вчительські компетенції та методи навчання в ОДГ і ОПЛ описані, наприклад, в : ОНСНР's "Human Rights Training – a Manual on Human Rights Training Methodology" UN, 2000; "Tool on Teacher Training in EDC and Human Rights Education" within the Council of Europe EDC Pack.

Розділ 3: Що таке забезпечення якості навчання і чому це важливо?

В цьому главі розповідається про концепцію забезпечення якості навчання, її походження та основні компоненти. Крім цього у даній главі розглядаються такі питання: (а) в чому полягає різниця між забезпеченням якості навчання та контролем якості навчання; (б) якими є процеси забезпечення якості навчання; та (в) чому забезпечення контролю якості навчання є системою. Вказані аспекти концепції забезпечення якості навчання будуть застосовані до ОДГЗ у главах 5, 6 та 7.

1. Покращення навчання

Завдання системи суспільної освіти – запропонувати усім молодим людям, які можуть скористатися послугами цієї системи, найкращу освіту з усіх можливих. Оскільки деякі загальні людські цінності залишаються незмінними, то і деякі аспекти шкільного життя та навчання залишаються незмінними і передаються з покоління в покоління. З іншого боку, той світ, до якого потрапляють молоді люди, постійно змінюється, і вони повинні ним оволодіти і опанувати його, при цьому кожне нове покоління зустрічається з новими та значними труднощами. Відповідно, існують і такі аспекти шкільної культури та класної практики, які завжди підлягають змінам і які розвиваються як відповідь на ті виклики, що виникають.

Кожне покоління викладачів та освітян має просувати це завдання – зберігати усе краще з минулого, одночасно розвиваючись для того, щоб відповісти на виклики нового часу. Це досить важке завдання для окремої школи чи викладача; і реальна проблема для шкільної системи. І все ж таки, гарні та ефективні шкільні системи - це те, за що платить суспільство і те, на що мають право розраховувати молоді люди. Гарні та ефективні системи суспільної освіти – це частина того, заради чого обирають політиків, і те, що вони повинні створити.

У всьому світі, однак, це завдання – завдання створення та впровадження ефективної політики розвитку освіти, виявилось надзвичайно складним, щоб його виконати. Було впроваджено цілу низку підходів – вдосконалення програм, постійне підвищення професійного рівня викладачів, розширення повноважень шкіл щодо самовдосконалення. Але до останнього часу всі спроби досягнення дійсного вдосконалення систем шкільної освіти виявлялися водночас неефективними і дорогими. На початку 1990х з'явився і почав розвиватися комплексний підхід до розвитку освіти, який об'єднує усі ці елементи разом з новими формами надання повноважень та звітності. Він пропонує більше ніж просто методологію чи опис гарної практики. Це динамічний процес зі своїми власними концепціями та теоріями, ролями та зобов'язаннями, видами діяльності та взаємодіями, що складають його основу, який став відомим як “забезпечення якості освіти”. Було показано, що він додає значимості впровадженню теоретичних ідей в життя, і виявляється ефективним щодо підвищення ролі шкільної та класної практики.

З точки зору демократичного керування, він виявляється ефективним як засіб, що дозволяє ліквідувати розрив між теорією та практикою. З точки зору шкіл та викладачів, він є практичним шляхом запропонувати якісні керівництво та підтримку, які потрібні для того, щоб досягти дійсного покращення освіти, яка пропонується молодим людям. З точки зору самих молодих людей, він виявляється успішним, оскільки дає можливість отримати кращу, якіснішу освіту та вдосконалює стандарти досягнень у пріоритетних областях.

2. Контроль якості та забезпечення якості освіти

Взагалі, ці два словосполучення “контроль якості” та “забезпечення якості” часто використовують як синоніми і вважають їх взаємозамінними. Концептуально, однак, ці словосполучення мають абсолютно різні значення. Контроль якості (КЯ) являє собою спробу встановити контроль над системою. По своїй суті КЯ підхід говорить: “Ми, ті, хто входить

до складу керівництва, знаємо краще – не тільки що робити, але й як це робити. Ви – виконавці – будете робити все точно так, як ми вам скажемо. І ми створимо “контролюючий орган” – КЯ відділ – який буде контролювати і спостерігати, щоб ви вірно все робили.”

ЗЯ (забезпечення якості) підхід, навпаки, говорить: “Давайте обговоримо і узгодимо, що нам слід робити. Потім ми – ті, хто має демократичну відповідальність, ті, хто має владу – визнаємо, що це комплексне та важке завдання, і ви – виконавці – знаєте набагато краще, ніж ми, як це зробити ефективно. Тому ми створимо такі умови, які дозволять вам висловлювати ваші власні думки щодо того, що потрібно зробити. Ми забезпечимо вам підтримку, щоб ви могли втілити ваші ідеї в життя, і, працюючи разом, будемо проводити моніторинг результатів, щоб досягти потрібних результатів.”

3. Характеристики ЗЯ систем у шкільній освіті

Зараз у багатьох країнах створені ЗЯ системи на підтримку більш якісної шкільної освіти. Аналізуючи їх досвід, можна говорити про появу деяких певних моделей. Найбільш ефективні ЗЯ системи включають перелічені нижче основні елементи. ЗЯ система означає, що ці елементи не тільки присутні і ефективно функціонують, але й те, що вони поєднані і взаємозв’язані. ЗЯ система:

- Створює умови, за яких школа стає основною ланкою, що гарантує якісне забезпечення та прогресивний рух у напрямку досягнення своїх власних цілей.
- Надає школам повноваження приймати рішення, спрямовані на те, щоб просуватися вперед у плануванні власного розвитку, і підтримує школи в їхніх діях.
- Розробляє, разом зі школами, чіткі визначення цілей національної освіти та національних програм таким чином, щоб вони відповідали на запитання “Що таке якість?”, і заохочує розвиток такого планування програм та таких методик оцінювання, які дають міцний поштовх генерації нових поглядів та ідей.

- Розробляє прості, легкі у використанні інструменти оцінювання, включаючи показники, і підтримують їх ефективне впровадження в життя. Ці інструменти можуть використовуватися як елемент процесу само оцінювання для того, щоб відповісти на запитання: “Наскільки гарно ми працюємо?”, щоб включити цю інформацію у програму розвитку і дати практичні відповіді на запитання: “Що треба зробити для того, щоб покращити нашу роботу?”.

- Переглядає національні та місцеві умови підвищення кваліфікації викладачів без відриву від роботи з метою досягнення того, щоб ті, хто проводить навчання відповідали вимогам, що визначені як невід’ємна частина шкільних програм щодо само оцінювання та планування розвитку.

- Забезпечує методики оцінювання з тим, щоб школи могли, по-перше, визначити, чи відповідають вони національним стандартам, і у випадку, якщо не відповідають, щоб знали, які зміни треба запровадити, щоб досягти цих стандартів, А, по-друге, щоб вони могли позиціонувати себе на міжнародному рівні, використовуючи для цього зовнішні національні екзаменаційні/сертифікаційні центри або центри оцінювання, яким довіряють як суспільство, так і спеціалісти в галузі освіти. Таким чином школи отримують надійні та дієві механізми щодо визначення ключових показників якості в системі освіти.

- Створює або реформує національну агенцію, обов’язками якої є розробка та впровадження національної системи забезпечення якості освіти. Найчастіше така агенція створюється у формі національної шкільної ради при уряді, яка, однак, не є частиною уряду, а є достатньо незалежною, щоб залучати дійсно незалежних спеціалістів, вислуховуючи їхні ідеї думки та поради. У деяких випадках, коли таку функцію виконує суспільна або незалежна установа, вона також повинна користуватися довірою як суспільства, так і спеціалістів. Важливим є і те, що така національна агенція має повноваження діяти як

незалежний інспектор діяльності шкіл, як на місцевому, так і на національному рівні. Її висновки та судження щодо якості роботи шкіл використовують як базу для створення загальнонаціонального стандарту, на який треба рівнятися, і як життєво важливе джерело зворотного зв'язку та відгуків про роботу системи освіти на всіх рівнях.

- І останнє та найважливіше, створює ефективні процедури звітності (зазвичай, хоча і не завжди, публічні), які ставлять на меті забезпечити ЗЯ систему своєю власною внутрішньою динамікою на шляху постійного вдосконалення.

Забезпечення якості навчання в шкільних системах

Гарна система забезпечення якості навчання у школі:

- Чітко формулює мету та природу організації навчального процесу. Залежно від ситуації уряд проводить та/або підтримує діалог, в якому беруть участь школи та інші зацікавлені особи. Мета такого діалогу – узгодження ясних формулювань цілей освіти та відповідних програм навчання. У центрі такого діалогу стоїть питання, що фактично означає “якість” і яким чином її можна “поміряти” та представити.
- Передає відповідальність за забезпечення якості навчання у школі головним виконавцям, які працюють в системі – самим школам та викладачам. Це, в свою чергу, гарантує, що ці головні виконавці будуть мати підтримку в процесі генерації ідей та накопичення даних щодо якості та результату їхньої роботи, одночасно з пошуком прийнятних рішень у відповідь на їхні власні потреби.
- Допомогає створити атмосферу відповідальності за щоденну роботу у школах та класах та бажання досягти найвищих показників.

4. Процеси забезпечення якості навчання

Забезпечення якості навчання включає велику кількість процесів. Відправним пунктом забезпечення якості є визначення якості. Це означає озвучення того, що ми розуміємо під словом “якість”, маючи на увазі те, що є найбільш цінним та важливим в освіті, та цілі, яких ми хочемо досягти. Аналогічно тому, як даний Посібник починається, у главі 2, з визначення поняття ОДГ та її основних принципів.

Концепція забезпечення якості пропонує шляхи, щоб пов'язати визначені цілі навчання з результатами, які досягнуті по кожному з напрямків. Забезпечення якості також означає розвиток та навчання. Основними компонентами цієї концепції є такі:

- Порівняння того, якими речі є (А), з тим, якими вони повинні бути (В); це процес само оцінювання, який, з часом, стає невід'ємною частиною роботи і який дає можливість обміркувати результати практики.

- Впровадження заходів щодо того, щоб не було розриву між прагненнями (А) та практикою (В) з урахуванням ключових пріоритетів та узгоджених цілей. Це процес планування розвитку (ППР).

Ці два компоненти детально розглядаються у Главі 4.

Школа та система освіти є надзвичайно складними і ними цікавиться велика кількість людей. Тому розвиток та удосконалення освіти, як частину процесу забезпечення якості навчання, треба розподілити між усіма зацікавленими особами відповідно до тієї ролі, яку вони виконують, та їх обов'язків.

Забезпечення якості включає передачу відповідальності, децентралізацію відповідальності за прийняття рішень на рівні шкіл. Це означає, з одного боку, залучення до участі у проведенні змін всіх зацікавлених осіб, які, в той же час, будуть відповідальними за результат та успіх цих змін. Таким чином, передача повноважень школам та їх автономія означають взаємну відповідальність усіх зацікавлених осіб у школах та в системі освіти. Щоб сприяти появі таких взаємовідносин, необхідно розробити відповідні правила та

створити умови для підтримки шкіл на шляху розвитку і визначити відповідні ролі та обов'язки.

Основною умовою впровадження ЗЯ системи є підвищення свідомості та заохочення усіх зацікавлених осіб до впровадження змін. Це, в першу чергу, стосується викладачів, які звикли працювати в жорстко централізованих системах та/або системах, в основу яких покладено жорсткий контроль з боку вищестоящих установ. Важливо виховати у них почуття відповідальності та впевненості з тим, щоб вони могли взяти на себе викладання, навчання та вдосконалення школи.

Врешті решт, шкільне само оцінювання та планування розвитку – це безперервний процес вдосконалення. Вони не є ані механічним, ані лінійним процесом; це постійний спосіб відображення та вдосконалення щоденної практики у школах та класах.

5. Відповідальність (звітність)

Основною метою концепції забезпечення якості навчання є забезпечення вдосконалення освіти та ефективної роботи. Це не треба розглядати як щось зовнішнє по відношенню до шкільної та класної практики, як щось примусове, чому треба чинити опір. До цього треба ставитися, як до природного прояву професійної турботи про якість та стандарти. Власне кажучи, викладачі завжди намагалися і намагаються забезпечувати якісне навчання у своїй щоденній роботі, що, можливо, є дійсно новим, так це більш формалізований огляд практики та акцент на докази. Коли викладачі більш кваліфіковано використовують докази в своїй роботі, то вони більш впевнено почувають себе, коли звітують про свою роботу (“розповідаючи про свою роботу”).

Відповідальність (звітність) іде поряд із передачею повноважень школі. Передача повноважень веде до обґрунтування дій та рішень. Відповідальність (звітність) означає, що

особа, або група людей, або організація можуть пояснити або обґрунтувати, чому саме були виконані ті чи інші дії або були прийняті ті чи інші рішення. Це означає, що:

- рішення та результати передають тим, хто відповідає за якість та ефективність наданої послуги, з урахуванням їхніх сподівань щодо того, що вони хочуть отримати від цієї послуги;

- результати оцінюються у порівнянні з критеріями якості або попередньо узгодженими завданнями та цілями; і

- прозорість означає відкритість і пов'язується з висновками, які робляться за результатами оцінювання.

Існують різні підходи щодо звітності:

- ринково-конкурентний підхід, коли школи змагаються за студентів та матеріальні ресурси, а результати роботи використовуються для визначення рейтингу шкіл, наприклад, складаються таблиці рейтингу;

- підхід, основою якого є децентралізація та передача повноважень щодо прийняття рішень, коли керівництво школи відповідає перед спільнотою та, можливо, батьками, які грають головну роль у прийнятті рішень;

- посилення професійного контролю, коли основний акцент робиться на професійну практику викладачів, в результаті чого викладачі стають відповідальними, а отже вони стають об'єктом більш пильного контролю;

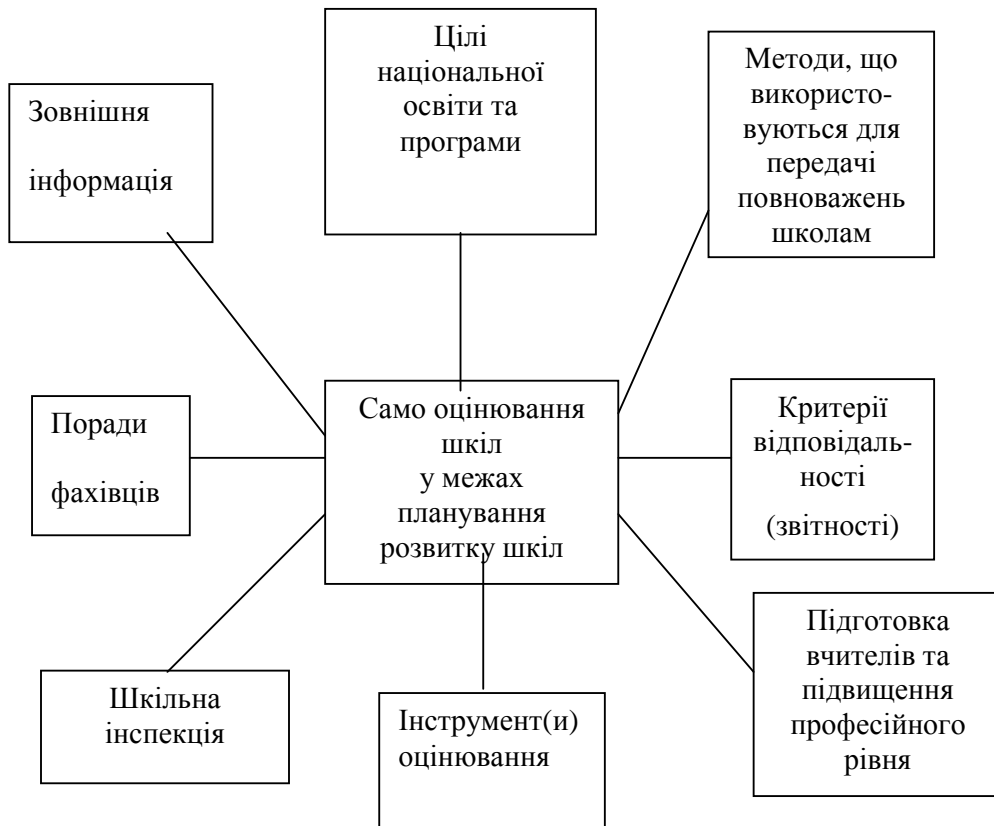
- просування стандартів, яке “включає систематичні зусилля по створенню більшої кількості орієнтованих на мету, дієвих та ефективних шкіл шляхом впровадження процедур

систематичного керування”¹¹ (при цьому підході впровадження схем заохочення для досягнення мети стає стимулом для вдосконалення); і

- підхід, основою якого є співробітництво, коли школи працюють разом як мережа навчальних установ, які підтримуються національними агенціями і працюють в умовах взаємної відповідальності.

6. Забезпечення якості як система динамічних сил

Важливою характеристикою забезпечення якості як системи є те, що її елементи, описані у розділі 3, взаємозв’язані та впливають один на одного.

Мал.2. Компоненти системи забезпечення якості навчання.

¹¹ 11. Kenneth Leithwood, Karen Edge and Doris Jantzi, *Educational Accountability: The State of the Art*, International Network for Innovative School Systems (INIS), Gueterloh, Bertelsman Foundation Publishers, pp. 49-50, 1999.

Наступні зв'язки та взаємодії між цими компонентами наводяться як приклади:

- Методи передачі повноважень школам (наприклад, децентралізація, автономія шкіл та вчителів), юридичне забезпечення цих процесів та визначення цілей освіти – це все відноситься до компетенції уряду. Вони складають основу ЗЯ системи і впливають на всі інші її елементи.
- Одні й ті самі інструменти оцінювання та зовнішні дані можуть використовуватися для само оцінювання шкіл і для їх інспекції.
- Зовнішні дані, такі як таблиці рейтингу роботи шкіл (шкільні рейтингові таблиці) можуть використовуватися і як критерії відповідальності.
- Аналогічно, інспекційні доповіді, одночасно, забезпечують зовнішню інформацію і представляють собою критерій відповідальності.
- Доповіді, які складаються школами або інспекторами можуть використовуватися по-різному. Вони можуть бути публічними і, в такому разі, стають критерієм відповідальності.
- Само оцінювання у межах планування розвитку шкіл саме по собі є звітуванням, оскільки воно передбачає, що керівництво інформують про , наприклад, визначені цілі, планування та впровадження стратегій покращення навчання, за допомогою зібраних та розповсюджених даних.
- Само оцінювання дає можливість школі дізнатися наскільки ефективно вона працює, а це допомагає школі відстоювати свою позицію та незалежність перед обличчям інспекції і зменшує підстави для загальних побоювань та страху у зв'язку з перевіркою. Як наслідок, інспектори повинні пояснити та аргументувати свої висновки та рішення.

Розділ 4: Що таке планування розвитку школи? Як це робити?

Цей розділ представляє основні характеристики планування розвитку школи (ПРШ), яке є ключовим компонентом забезпечення якості в освіті. Він також описує шкільне самооцінювання як ядро у межах планування розвитку школи. Він досліджує, зокрема, принципи, етапи та виклики планування розвитку школи, а також дає загальне уявлення про планування розвитку школи. Розділ 6 описує планування розвитку школи для ОДГ.

1. Що таке планування розвитку школи?

Планування розвитку школи (ПРШ) займається розвитком школи. Його осередком та метою є поліпшення. Школа, яка включена у планування розвитку школи – це школа, яка бере на себе відповідальність за поліпшення якості обслуговування, яке вона забезпечує учням та громаді. План розвитку школи – це функціонуюча програма, яка розпочавшись із питання «Як добре ми робимо?», потім дає відповідь на питання «Як ми можемо зробити краще?» Після визначення ряду відповідей на це останнє питання, він потім показує, як здійснювати це на практиці.

У той час, як цей Посібник вживає термін планування розвитку школи, подібні поняття, такі як поліпшення шкільного планування, також використовуються.

План розвитку школи – не те саме, що план шкільної роботи, який є описовим та представляє, що відбувається у певній школі. План шкільної роботи не має справу із проблемою якості; представлені цілі не поставлені внаслідок оцінювання шкільної ситуації, і таким чином не зв'язані з розвитком.

Ключові характеристики та виклики ПРШ у забезпеченні якості системи даються нижче.

У країнах з ефективними системами забезпечення якості, які працюють на їх державні шкільні системи, існує усвідомлення, що школа як одиниця, є головним компонентом

системи. Це усвідомлення факта, що саме тип школи встановлює найпотужніший вплив на успішність студентів; і це робота школи в цілому, що вміщує найцінніші джерела інформації / зворотній зв'язок, які потрібні, щоб управляти системою ЗЯ.

Які б інновації або ініціативи з політики не мали місця на національному або регіональному рівні, освіта та навчання в дійсності відбуваються у школах та класних аудиторіях, і це тип і якість школи (та викладання у ній), що є найбільшим єдиним змінюваним фактором у досягненні студентів. Вже було підкреслено, що добра система ЗЯ визнає, що ключові процеси просто не є сприятливими для того, щоб контролювати згори, і це покращення повинно бути визнане та започате головними акторами у системі освіти – самими вчителями. Планування розвитку школи (ПРШ) тоді, - це процес, який надає цю відповідальність вчителям і це вирішально – дає можливість його почати.

ПРШ базується на досвіді самовдосконалення / самооцінювання школи. Ознак, у межах системи ЗЯ, ПРШ є вище, ніж шкільне самооцінювання.

У контексті національної системи ЗЯ, шкільні процеси спільного міркування сильніше підтримуються організаціями. Завдяки найбільш успішним прикладам національних програм ПРШ були усвідомлені необхідність надати школам допомогу – настанови та чинна місцева консультативна підтримка; корисні та практичні оціночні рамки та засоби; тренування (навчання) та підтримка у процесі виконання.

Труднощі проведення змін у шкільній структурі, культурі та перспективи, які є необхідним компонентом здійснення успішного ПРШ, дуже складно переоцінити. Очевидно, що переважна більшість шкіл потребуватимуть значну допомогу для того, щоб зрозуміти як виконувати ПРШ; і навіть більше допомоги у поточних процесах планування, виконання та контролювання. Такі знання та уміння ми не знаходимо у традиційній школі, також чи можливо, що домінуюча організаційна культура у межах школи полегшить цей розвиток,

якщо не буде добре підтримана як практично, так і методологічно компетентними зовнішніми організаціями.

По-друге, процеси шкільного самооцінювання також керуються засобами, які впроваджуються на національній основі та одержують інформаційну підтримку завдяки даним, які отримуються з джерел поза межами школи.

По-третє, шкільне самооцінювання повинно бути динамічним процесом, в якому розвиток є невіддільним від якості та усвідомлюється як інтерес та відповідальність кожного. Це – ключовий принцип ефективної системи ЗЯ, яка має гарантувати, що у межах системи освіти в цілому процес самовдосконалення буде притаманний не тільки елітній меншості, але і всім учасникам цього процесу, а також кожній школі.

Зрештою, плани розвитку школи є першокласною ознакою для владних установ в системі освіти, де можуть виникати проблеми та пріоритети. Якщо національні цілі для освітнього розвитку та покращення якості у освіті мають бути досягнуті тоді, не зважаючи на (не втручаючись в них) плани розвитку шкіл, національна система може свідомо перерозподіляти національні ресурси для того, щоб вирішити виявлені проблеми таким чином. Це, в свою чергу, дозволить школам гарантувати виконання їх власного процесу розвитку та змін.

ПРШ, тоді у багатьох відношеннях можна порівняти з биттям серця ефективної національної системи ЗЯ. У межах системи ЗЯ та її трьох основних складових частин – ясність визначення того, що розуміють під якістю освіти, відповідальність передана головним виконавцям (школам та вчителям) та підзвітність відповідальності, яка вимагається від ключових критеріїв виконання – ПРШ забезпечує справжній механізм для покращення якості на шкільному рівні, який є ціллю системи.

2. Оцінювання як ядро ПРШ¹²

Деталі цього процесу планування розвитку школи змінюються від ситуації до ситуації, але існує загальне ядро доброї практики.

По – перше, виявляється, що вирішальним компонентом є те, що процес підтримується простим та загальним оціночним інструментом, зазвичай, який національно забезпечується – що дозволяє школі формувати відповідні оцінювання їх власного виконання. Добрим прикладом була б брошура “ Наскільки Гарна Наша Школа? ”, розроблена в одній з західно-європейських країн на початку 1990-х років, і розробка якої продовжувалася у 1990 роках в якості зворотнього зв'язку від шкіл. Цей документ дає тридцять одну групу характеристик доброї школи, і пропонує показники доброго виконання у кожній з цих сфер. Ця оціночна структура і ці показники можуть бути використані школою для того, щоб вирішити для себе як добре вони роблять, та розпізнати сфери, яким треба приділити увагу. Ці інструменти відображатимуть, національні цілі розвитку та національне усвідомлення пріоритетів для розвитку країни.

Забезпечення шкіл таким інструментом оцінювання є необхідним принаймні з двох причин. По-перше, це забезпечує безцінну підтримку процесу розмірковування. По-друге, існування структури гарантує, що всі школи будуть старанно досліджувати всі можливі аспекти їх функціонування – не тільки ті, що їх цікавлять, але і ті, що є зручнішими для дослідження.

Теоретично, школа може розробити свій власний інструмент. Однак, це може бути дуже значним і, можливо, небажаним викликом, навіть для шкіл, де працюють освічені і кваліфіковані викладачі.

Так як цей посібник зосереджений на ОДГ, він включає в себе у Главі 5 інструмент для оцінювання для цього конкретного матеріалу.

¹² How Good is Our School? Self-evaluation using quality indicators.HM Inspectorate of Education, Scotland, 2002. See: <http://www.hmie.gov.uk/documents/publication/HGIOS.pdf>

В ефективних системах власне шкільний процес розмірковування-оцінювання не є єдиним джерелом інформації. В них школа отримує зовнішню інформацію щодо важливих успіхів, досягнутих студентами, яких тестували за національною системою іспитів. Однак, якщо ця особлива категорія інформації застосовується постійно, вона може мати свої власні небезпеки, із-за неправильного використання школами цього процесу школами, тому що вони зосереджують пріоритети свого розвитку на зовнішньому критерії. Ці складні зовнішні чинники, якими б важливими вони не були, є за своєю природою підпорядкованими загальній сумі широких освітніх цілей.

Всі доречні підстави, якісні та кількісні, повинні бути прийняті до уваги, якщо ПРШ тримає курс у правильному напрямку.

3. Як виглядає ПРШ ?

Для того, щоб зрозуміти, як функціонує ПРШ, воно представлено тут схематично у певних етапах циклу планування. Цикл оцінювання, порівняння із національними цілями та політикою, саморозуміння, самовдосконалення, контролювання, і таке інше, веде до успіху, але ніколи не завершується, як показано на малюнку 3.

Етап 0: початкова підготовка

Для шкіл, які починають ПРШ, перший раз було б розумно надати штату достатню кількість часу зрозуміти та створити процес, поступово його збільшуючи. Це б містило в собі не тільки розуміння ЗЯ та ПРШ, а також створення шкільної спільної культури співробітництва, колегіальності та роботи в команді. Це б могло поширюватися далі і залучити до процесу зовнішніх учасників – особливо шкільні ради, де вони існують, а також батьків, студентів та громаду. Визначена професійна програма розвитку, до якої залучений увесь штат звичайно був би невід’ємним компонентом.

Етап 1: Де ми?

Перший етап у розвитку ПРШ включає в себе питання “Наскільки ми розуміємо ті національні пріоритети, які ми оцінили як особливо важливі?”

- Перш за все, школі слід спланувати і почати спільний процес розмірковування - оцінювання, який керується, можливо, директором школи, але завжди залучає весь штат. Увесь шкільний процес відбивається також на рівні факультету і може залучати батьків та студентів.

- Увесь процес найкращим чином сформований, підтриманий та керований шкільним інструментом оцінювання чи він виконаний на національному чи на шкільному рівні.

- Процес не повинен бути цілком внутрішнім . Зокрема, інші зовнішні джерела інформації мають також бути включені у процес: наприклад, результати національного тесту – іспиту, національні критерії успішності стосовно здоров'я / прогулів / провинностей, тощо
Слід, де можливо прибігати до зовнішньої легалізації/самоаналізу.

- Більшість національних систем також роблять забезпечення для рідких (можливо кожних три-п'ять років) інспекцій/оцінювань, які, використовуючи ту саму концептуальну структуру як підкріплений, заснований на школі оціночний інструмент, пред'являють звіт щодо функціонування школи. Цей звіт охоплює такі різні проблеми як шкільний етос, якість управління та стосунки із батьками. Але, перш за все, він буде зосереджуватися на проблемах викладання та вивчання у школі. У системах, де такий процес добре спроектований та добре здійснюється, такий звіт стає неоцінною основою для співставлення та джерелом розуміння процесу функціонування школи. Деякі школи також наймуть зовнішнього консультанта для допомоги у цьому загальному процесі.

- Метою повинно бути обмежування та зосередження на процесі само оцінювання таким чином, щоб школа мала можливість реалістично зосередитись на її першорядних сферах – і робити це протягом ефективного проміжку часу. Загальний вибір часу процесу є дуже важливим, таким чином, якщо планування розвитку має початися в новому шкільному році,

зрозуміло, що сам план має бути майже завершеним до кінця попереднього року – до часу прийняття рішень щодо набирання кадрів, перерозвитку ресурсів виявлених пріоритетів, тощо., відображення результатів процесу само оцінювання і само міркування. Це має на увазі як реалістичні цілі для загального процесу, так і ретельне планування для самих оцінювань.

Етап 2 : Як ми можемо зробити краще ?

Як тільки процес відображення завершений (можливо в період три чверті напродовж шкільного року ?), тоді починається завдання написання плану шкільного розвитку. Це містить в собі наступні етапи :

- Аналіз структури ефективності та недоліків
- Удосконалення розвитку стратегії, яка включає рішення стосовно пріоритетів для розвитку упродовж наступного року, визначення розвитку завдань, постановка цілей у межах можливості школи забезпечувати успіх, ідентифікація кроків, які мають бути зроблені, щоб досягти успіху, так само, як відповідальності. (Іноді місцеві владні структури та національні інспектори залучені в останній процес).
- Ідентифікація особливих, а іноді навіть індивідуальних потреб навчання, які виходять з цих пріоритетів (директора та штату школи), та розвитку плану навчання як частини загального плану розвитку
- Ідентифікація потреб іншої підтримки (Консультування / нові навчальні ресурси, тощо), які б мали своїм джерелом відповідні засоби, які б їм відповідали
- Ідентифікація засобів, в яких організація чи менеджмент школи мають змінитися для того, щоб відповідати цим новим пріоритетам і цілям, і розміщення ресурсів до цього запланованого розвитку

- Установлення простих триваючих засобів контролювання розвитку щодо цих пріоритетів та цілей і створити в, разі потреби, відповідну дію.

Етап 4: Де ми зараз? Наскільки добре ми робимо?

Цикл ПРШ має закінчитися, за сенсом, де він почався -разом з тим, щоб учасники досліджували розвиток. Чи досягнула школа цілей, які вона сама поставила у взаємодії з іншими учасниками? Результати цього міркування разом із зовнішніми джерелами доречної інформації чи оцінювання та можливі нові усвідомлення у національні чи місцеві пріоритети для розвитку формуватиме важливі введення до процесу планування на наступний навчальний рік. Таким чином, процес повторюватиметься циклічно, становлячись, якщо він добре виконується, все більш інформативним та ефективним.

4. Проблеми і виклики

Упровадження ПРШ підіймає наступні додаткові міркування:

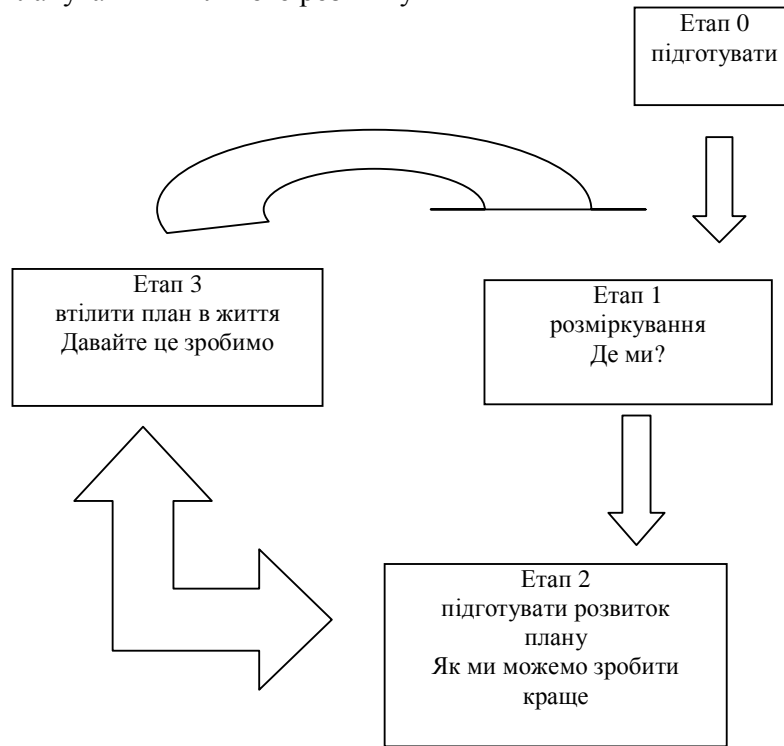
- ПРШ не обов'язково буде відбуватися таким лінійним чином, як зазначено вище. Розуміючи, що ПРШ та ЗЯ чи розвиваючи культуру оцінювання чи взаємодії у межах школи є важливими передумовами, вони можуть також відповідати кінцевим результатам процесу ПРШ, тим, що «навчатися виконуючи процес», особливо у школах, які здійснюють це вперше.
- ПРШ – це процес забезпечення можливостей. Оцінювання дозволяє подивитися з боку, розглянути досягнення, перевірити ресурси, визначити підтримку та потреби навчання для удосконалення. Нові усвідомлення та уміння можуть потім бути перевключені у цикл розвитку, як показано у двоспиральній діаграмі (малюнок 4)

- Для доброго планування розвитку, рік дуже короткий проміжок часу, і тільки незначні перевірки плану проводяться час від часу, поки результати не відповідають поставленим цілям. В такому випадку перевірка проводиться для перегляду з радикальної точки зору на пріоритети та плани.
- При відсутності надійної системи ЗЯ, а саме звітності, яка вимагається від шкіл та підтримка, яка надається для їх вдосконалення, уповноваження та передавання відповідальності школам не є бажанням, тому що школи будуть залишені наодинці зі своїми власними інструментами, для того, щоб управляти цими питаннями і проблемами, які знаходяться поза межами їх безпосередньої відповідальності. Уряди мають бути попереджені проти таких кроків.
- З іншого боку, немає сумніву, що у наявності ефективної системи ЗЯ, передача владних уповноважень тих, хто приймає ефективні та реальні рішення вчителям і школам є життєво-важливим компонентом ефективного розвитку, ПРШ буде тільки працювати, якщо школи дійсно уповноважені розміщати свої ресурси у ході їх відібраних цілей у реальний час.
- Ефективна звітність – це важлива частина уповноваження. Засоби для відповідної звітності, яка базується на результаті, мають бути міцними та ефективними. Час для звітності – це кінець циклу: тут немає місця для втручання чи контролю – тільки, що стосується питань фіскальної чи юридичної чесності – у середині циклу.
- Спільна природа ПРШ, наприклад, результат, який бере на себе відповідальність всіх вчителів та іншого штату за функціонування всієї школи та новий досвід. Таким чином, це є усвідомлення директором школи його чи її радикального змінення методу керівництва та влади. Директорам та

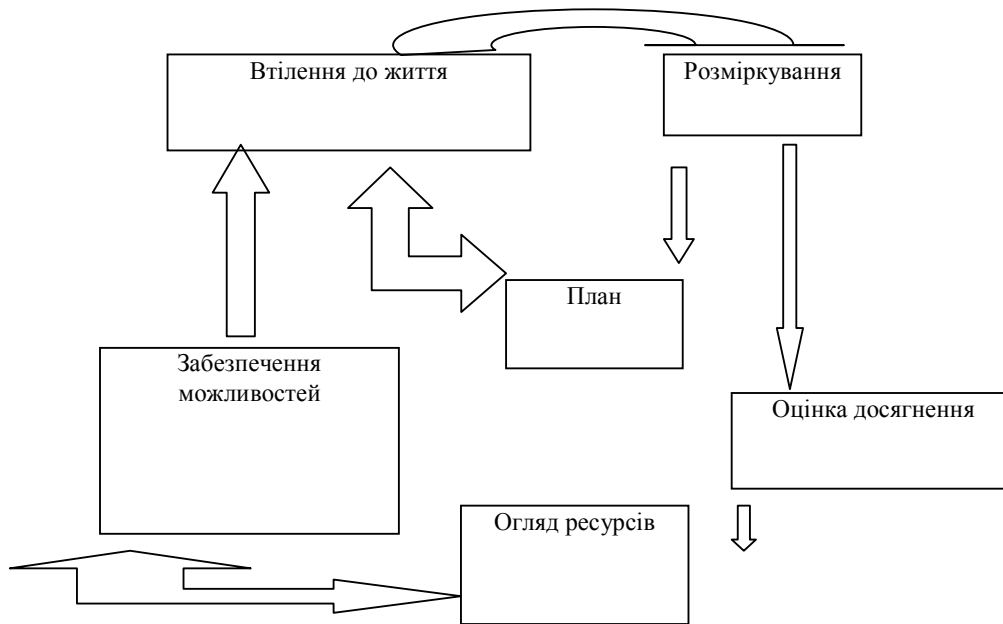
вчителям потрібна допомога у цьому перехідному періоді: він не може бути нав'язаним.

- Основна тема дуже легко може стати переважаючою, а головна задача викладання та навчання може відійти на другий план. Плануючи удосконалення ПРШ має виконуватися якомога простіше та зосереджуватися на пріоритетах, можливо, в одній чи двох вирішальних сферах. Цей процес не повинен зупинятися.

Мал. 3. Цикл планування шкільного розвитку

Мал. 4. Подвійне коло оцінювання¹³

¹³ На основі презентації Джона МакБета на семінарі з ОДГ-ЗЯ, Брдо/Кокра, 27 – 29 січня 2005 р.

Розділ 5: Система оцінювання ОДГ

Починаючи з цього розділу, посібник переходить до дослідження безпосереднього забезпечення якості ОДГ в школах на основі принципів забезпечення якості в освіті (Розділ 3) і планування розвитку школи (Розділ 4). В ньому представляється концепція оцінювання ОДГ. Спочатку пояснюються основні характеристики індикаторів, а потім визначаються індикатори якості ОДГ, які було розроблено вперше для цього посібника на основі принципів ОДГ, представлених в Розділі 2. Застосування цього інструменту описано в Розділі 6.

1. Вступ

Відповідно до загальних принципів і підходів забезпечення якості і планування шкільного розвитку, цей розділ представляє спеціальний інструмент для оцінювання освіти для демократичного громадянства в школах. Як зазначалося в попередніх розділах, школа є ефективною одиницею (елементом??) забезпечення якості. Одним із ключових аспектів забезпечення якості є використання індикаторів оцінювання в межах процесу планування розвитку школи. Мета індикаторів якості, визначених нижче, є зосередитися, структурувати і створити умови для оцінювання ОДГ в школі: індикатори дають можливість це зробити шляхом описання того, які елементи шкільної роботи оцінювати в даній галузі.

В цілому індикатори є базовими одиницями, що підлягають оцінюванню. Для того, щоб охопити те, що відбувається в школі, різні національні системи індикаторів можна було б підрозділити на чотири основні сфери: внесок, процес, результат і контекст.

Проте оскільки індикатори спрямовані на ОДГ і відповідають принципам ОДГ і загальношкільному підходу, визначеному в Розділі 2, то вони (а) тематично структуровані за трьома основними сферами (навчальний план, викладання і навчання; шкільний клімат і етос; та менеджмент і розвиток); (б) представляють ОДГ як принцип політики і організації школи, а також як педагогічний процес.

Вся шкільна робота щодо ОДГ відбита в шести індикаторах якості, кожний з яких включає більш детальні підтеми і характеристики.

Індикатори відображають думку авторів про важливість окремих завдань, що виконуються школою, особливо тих, що стосуються освіти для демократичного громадянства. Зміст і обсяг кожного індикатора є цілісним. В той самий час індикатори взаємопов'язані. Аспекти ОДГ можуть проявитися тільки в одному індикаторі. І навпаки, вони можуть проявитися в декількох індикаторах і будуть розглядатися з точки зору відповідної сфери.

Індикатори і зокрема характеристики представляють бажану якість ОДГ. Вони надають критерії для судження, вони є засобом порівняння «того, що є», з тим, «що має бути». Таким чином, індикатори не описують різні рівні якості шкіл (від слабкої до відмінної), які мають визначатися фактичним оцінюванням. Прийняття рішення і реалізація заходів щодо покращення, крок за кроком, для досягнення таких стандартів є метою планування розвитку школи. В додаток, як загальний набір індикаторів, що не можуть відображати національну специфіку, вони стосуються що найдалше загальної практики. Вони розроблені як загальний набір основних напрямів, які повинні бути адаптовані до реального застосування в окремій освітній системі.

Індикатори розроблені так, що їх легко використовувати. Проте індикатори є комплексними, оскільки вони складаються з різних шкільних завдань. В той самий час їх не можна вважати повністю вичерпним контрольним списком. Школа може вибрати один,

декілька або всі індикатори для оцінювання своєї роботи. В принципі, вони відображають рішення, яке всі зацікавлені учасники навчального процесу могли б або повинні включити в процес самооцінювання і покращення роботи школи. Зокрема індикатори можна використовувати для внутрішнього оцінювання школи, а також для зовнішнього оцінювання, наприклад, інспекторами.

Розділ 6 описує детальніше, як застосовувати ці індикатори для оцінювання роботи школи з ОДГ.

Система оцінювання узагальнена в Таблиці 1 нижче.

Таблиця 1. Система оцінювання

<i>Сфери</i>	<i>Індикатори якості</i>	<i>Підтеми</i>
<p>Навчальний план, викладання і навчання</p>	<p><i>Індикатор 1</i></p> <p>Чи є свідотство того, що ОДГ адекватно відображено в цілях, практиці та навчальному плані?</p> <p><i>Індикатор 2</i></p> <p>Чи є свідотство того, що студенти і вчителі розумють ОДГ і застосовують принципи ОДГ в щоденній практиці в школі і класі?</p> <p><i>Індикатор 3</i></p> <p>Чи узгоджується модель і практика оцінювання в межах школи з ОДГ?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Політика школи щодо ОДГ • Планування розвитку школи щодо ОДГ • ОДГ і шкільний навчальний план • Координування ОДГ • Результати навчання ОДГ • Методи і процеси навчання і викладання • Моніторинг ОДГ • Прозорість • Справедливість • Удосконалення

	принципи ОДГ?	<ul style="list-style-type: none"> • Управління ресурсами • Самооцінювання, моніторинг і звітність
--	---------------	--

2. Індикатори якості ОДГ

Навчальний план, викладання і навчання

Індикатор 1. Чи є свідотство того, що ОДГ адекватно відображено в цілях, практиці та навчальному плані?

Шкільна політика щодо ОДГ

Школа має чітку і добре визначену офіційну політику щодо розвитку освіти для демократичного громадянства. Ця політика є важливою складовою її освітніх цілей для працівників, учнів і громади. Політика чітко визначає місце загальних цілей ОДГ в безпосередньому контексті та умовах школи і національних пріоритетах діяльності, а також включає чіткі, практичні і стратегічно важливі цілі розвитку в цій сфері – відображаючи місцеві потреби. Політика також визначає спектр проблем, на які слід звернути увагу – включаючи навчальний план/програму, стилі і практику навчання і проблеми всієї організації і керівництва школою.

Планування розвитку школи з ОДГ

Існує план втілення цієї політики в практику. План визначає практичні кроки для досягнення цілей розвитку. План є важливим компонентом загального плану розвитку школи (ШПР). Увесь штат ознайомлений з цим компонентом плану і застосовує його при виконанні своїх професійних ролей і обов'язків в межах школи і класу.

ОДГ і шкільний навчальний план

Зміст шкільного навчального плану охоплює всі сфери знань, умінь і цінностей, визначених основними напрямками навчального плану з ОДГ на національному рівні. Шкільна політика інтеграції ОДГ в навчальний план є такою, що відповідає національній політиці щодо навчального плану – будь-то політика, що наголошує на наскрізних стратегіях, які пронизують увесь навчальний план, або така, що складається у застосуванні спеціальних програм та курсів. Також очевидно те, що школа взяла до уваги всі ці можливі напрями діяльності в своєму плануванні. Вивчення всього навчального плану виявляє, що ОДГ приділено достатньої уваги з точки зору виділеного часу і пріоритетної ролі серед очікуваних результатів навчання. В додаток, ці пріоритети відображені в шкільній позакласній діяльності з ОДГ і в позитивних і ефективних зв'язках школи з громадою.

Координування ОДГ

Школа призначила координатора або координаційну групу щодо діяльності з ОДГ і вжила заходів для делегування необхідних повноважень і обов'язків відповідній особі або структурі. Ввесь колектив визнає важливість цієї ролі і механізму. Існують процедури відповідного спільного планування та регулярного перегляду діяльності з ОДГ. Школа також

відвела необхідний рівень наявних ресурсів для своїх планів у цій сфері; відповідні навчальні матеріали є в наявності і в користуванні.

Індикатор 2. Чи є свідомство того, що студенти і вчителі розуміють ОДГ і застосовують принципи ОДГ в щоденній практиці в школі і класі?

Результати навчання ОДГ

На рівні класу чітко прослідковується прихильність вчителів і шкільної адміністрації до створення умов для досягнення учнями результатів з ОДГ. Існує необхідний баланс пріоритету навчальних досягнень з ОДГ в планах уроків і щоденній практиці вчителів. Отже з точки зору наскрізного підходу, вчителі-предметники викладають свої предмети ефективно і добре, але роблять вони це поважаючи, висвітлюючи і роблячи внесок до цілей ОДГ. В межах загального балансу очікуваних результатів знання демократичних принципів, інституцій та процесів і задовільна практика умінь участі та розвиток демократичних цінностей і поведінки займають адекватне місце.

Навчальні методи і процеси

Вчителі вбачають свою роль як джерела знань і впливу для студентів, і в той самий час відносини між вчителями і учнями характеризуються взаємоповагою і визнанням прав, обов'язків і інтересів один одного. Вчителі навчають ОДГ, використовуючи методи передачі знань, методи участі і співпраці. Учням забезпечуються можливості навчатися демократії і участі через відповідний контекст і на практиці, наприклад, через проектну роботу. Такі

проекти стосуються класної роботи, в якій вчителі виступають як фасилітатори, вони також є частиною позакласної діяльності. Демократичне громадянство вивчається шляхом надання учням можливостей залучення - наприклад, в межах громади або НДО.

Моніторинг ОДГ

Застосовуються заходи щодо моніторингу процесу досягнення учнями очікуваних результатів з ОДГ. Використовуються і комбінуються різноманітні методи – такі, як тести, спостереження вчителів, думки однолітків, учнівські портфоліо і учнівська самооцінка. Також існує система моніторингу індивідуального і соціального розвитку окремого учня, розроблені процедури відповідних і ефективних заходів щодо розв'язання проблем. Батьки регулярно повідомляються про результати учнів. Застосовується детальне перепланування викладання відповідно до результатів процесу моніторингу. Школа також може продемонструвати наявність прогресу щодо досягнень цілей з ОДГ.

Індикатор 3. Чи узгоджується модель і практика оцінювання в межах школи з освітою для демократичного громадянства?

Прозорість

Перед тим як оцінювати знання й уміння з окремого предмета, вчителі пояснюють, чого вони очікують від учнів і які їхні критерії виставлення оцінок. Вони пояснюють їм результати оцінювання, чому і яким чином склалося їх судження, представляють їм приклади іспитів/тестів, що були оцінені на різних рівнях, і також пояснюють їм приклади правильних відповідей. Учнів заохочують до з'ясування критеріїв і оцінок, які вони отримали. Їх завжди залучають до процесу оцінювання тоді, коли це доцільно.

Справедливість

Школа визначає рівність як фундаментальний принцип оцінювання знань і вмінь. Це означає що учні отримують однакові оцінки за однаковий рівень знань і вмінь. Учитель застосовує однакові критерії для оцінювання всіх учнів, яких, як групу, мають вважати рівними відповідно до їх статусу, незважаючи на расу, колір, стать, етнічну приналежність, релігію, мову, стиль життя, соціально-економічне походження, політику та інші позиції, інтерес до предмета або якусь іншу різницю, яка прямо не пов'язана з освітнім процесом.

Вчителі не використовують оцінювання знань і вмінь з окремих предметів для установа дисципліни.

Школа вживає заходів щодо забезпечення того, щоб відповідні групи вчителів розвивали і застосовували однакові стандарти для своїх суджень і критеріїв оцінювання і щоб критерії школи, по можливості, відповідали національним критеріям.

Удосконалення

Вчителі використовують оцінювання для надання безпосередньої інформації учням. Учні позитивно ставляться до оцінювання і використовують результати для покращення власного навчання. Результати оцінювання (оцінки) повідомляються учням і батькам. Вони також використовуються для шкільного самооцінювання і удосконалення роботи вчителя.

Результати оцінювання використовуються в плануванні розвитку школи. На основі висновків процесу оцінювання в межах ШПР, включаючи оцінювання досягнень вчителів і інших представників викладацького колективу, виробляються цілі удосконалення шкільного оцінювання.

Шкільний клімат і етос

Індикатор 4. Чи адекватно шкільний етос відображає принципи ОДГ?

Застосування принципів ОДГ в щоденному житті

Принципи ОДГ є пріоритетними в усіх аспектах шкільного життя. Школа вживає конкретні заходи для забезпечення того, щоб принципи ОДГ були відомі, щоб їх поважали і дотримувалися в щоденному житті. Учні, вчителі й інші зацікавлені учасники навчального процесу розглядають ОДГ як цінності демократичної школи, які вони поділяють. Їх поведінка демонструє повагу до почуття власної гідності, рівності, справедливості, чутливості, різноманітності, залучення і солідарності. Існує сильна прихильність усіх до підтримки цілей, цінностей, символів і практики ОДГ на уроках, в позакласній діяльності, під час шкільних фестивалів і неформального спілкування.

Стосунки й схеми влади

Школа сприяє відкритим, дружнім і турботливим стосункам між усіма учасниками процесу навчання. Спілкування й поведінка в межах школи відображає схеми влади, яка базується на правилах та інструкціях, чіткому розподіленні ролей та правах і обов'язках. Усі учасники процесу навчання в школі, зокрема учні, вчителі і батьки, залучені до їх розробки й затвердження. Школа працює як команда, в якій визначені і реалізуються взаємовідносини і влада з метою сприяння розвитку особистості і єдності на рівні класу і школи.

Можливості для участі і самовираження

Школа функціонує як відкритий форум усіх учасників процесу навчання для обговорення проблем щодо підвищення якості навчання, викладання й управління. Учні регулярно беруть участь у прийнятті рішень і вільно висловлюють свою думку на всіх рівнях шкільного життя, прямо й непрямо, через учнівські ради, клуби або подібні організації і засоби масової інформації. Вони усвідомлюють важливість участі і самовираження для власного добробуту, а також для добробуту школи й суспільства. Залучуючись до дискусій, учні і весь викладацький склад демонструють самоусвідомлення і участь, що є результатом знань, комунікативних умінь і умінь обговорення, а саме активного слухання, критичної аргументації і поміркованого й аргументованого мислення.

Процедури розв'язання конфліктів і протистояння насильству, залякуванню і дискримінації

Школа володіє ефективною політикою, інструментами й процедурами розв'язування конфліктів і протистояння насильству, залякуванню і дискримінації мирним і гідним шляхом. Конфлікти не ігноруються і не розв'язуються із застосуванням сили або влади. Визнається різниця в силі, що витікає з різних статусів учасників процесу навчання. Перший крок до розв'язання конфліктів є їх обговорення, управління ними й перетворення їх у джерело навчання взаєморозуміння, поваги і відповідальності шляхом застосування принципів захисту власної гідності, поваги до різноманітності, справедливості й неупередженості. Вчителі, учні й інші працівники школи готові й демонструють прихильність до мирного розв'язання спорів, зокрема до медіації, включаючи медіацію однолітків та переговори.

Менеджмент і розвиток

Індикатор 5. Чи існує ефективне шкільне керівництво на основі принципів ОДГ?

Стиль керівництва

Керівництво школи демонструє добре розуміння принципів ОДГ. Школа має ініціативне керівництво, що залучає до співпраці. Шкільні керівні органи уповноважені приймати рішення щодо управління школою і її розвитку, і є підтвердження того, що обрані члени виконують відповідну роль у шкільному керівництві. Керівник належним чином оцінює роль ОДГ у розвитку школи і політики. Шкільне керівництво відіграє активну роль у створенні позитивного шкільного клімату і створює умови для діалогу, участі, поваги до людей і ідей. Менеджмент школи забезпечує доступ до релевантної інформації всім співробітникам закладу.

Прийняття рішень

Керівництво школою визнає свою відповідальність за всі справи школи і діє відповідно до своєї ролі. Воно створює умови для ініціативи, прийняття рішень і дій працівників. Добре функціонуюча школа в цій сфері залучає учнів, батьків, представників громади, а також партнерів та інших агентів у суспільстві до прийняття рішень щодо

майбутнього школи. Директор висловлює довіру до співпраці у процесі керівництва, до альтернативних думок, консультативних форм роботи і спільного прийняття рішень.

Спільна відповідальність, співпраця і робота в команді

Директор прагне розділити відповідальність в межах шкільної громади. Він/вона створюють можливості для звітності перед учасниками процесу навчання для того, щоб школа могла продемонструвати прогрес у навчанні і досягненні цілей. Є добре працююча група розвитку громадянства, яка включає директора, вчителів і представників батьків та шкільних виборних органів (наприклад, учнівських рад і батьківських комітетів). Молодим вчителям надається підтримка в розвитку їх педагогічних підходів до ОДГ і їхньої ролі в пріоритетній політиці ОДГ школи. Директор ставиться до всіх працівників як до партнерів. Він/вона вважає себе скоріше лідером, який є невідомою часткою шкільної громади, а ніж тим, хто підтримує ієрархічну дистанцію по відношенню до неї. Шкільне керівництво надає перевагу діалогу, дебатам і переговорам у випадку дилем, різних думок, конфліктів. Працівники визнають і приймають на себе відповідальність за прийняття рішень і розвиток школи. Вчителі працюють разом над завданнями розвитку і міжпредметними темами.

Чуйність

Керівництво школи добре проінформоване і виявляє прихильність до реалізації правових основ і політики в галузі ОДГ. Директор користується своїм статусом професійного керівника для сприяння викладанню і вивченню матеріала, який підтримує принципи ОДГ. Він/вона працює з іншими працівниками у процесі ефективного подолання

небажаних випадків, таких як шкільне насильство, дискримінація, сексизм, маргіналізація, расизм, ксенофобія і упередження проти окремих релігійних і культурних груп.

Індикатор 6. Чи має школа цілісний план розвитку, що відображає принципи ОДГ?

Участь і залучення

Планування розвитку школи є ефективним процесом співпраці. Він охоплює різноманітних учасників (орган управління, директора, викладацький склад, групу розвитку громадянства, бітьків, учнів і місцеву громаду) усього циклу планування. Управлінська команда уповноважує весь штат з метою забезпечення відкритої прихильності, спільної відповідальності і підтримки плану. План розвитку школи включає адекватні положення і дії для виявлення і забезпечення освітніх потреб усіх учнів, включаючи інвалідів і учнів з особливими потребами. Існують належні структури для співпраці і консультацій з метою розв'язання конкретних проблем його реалізації (наприклад, робочі групи, наглядові ради, експерти і консультативні команди, зовнішні представницькі органи тощо). Місцева громада залучена до процесу планування і реалізації. Вони охоплюють аналіз місцевих потреб, розробку спільних проектів між школою й громадою, участь у моніторингу і оцінюванні, лобіюванні, спонсорстві і маркетингу. Місцева громада підтримує пріоритети розвитку школи, включаючи питання, пов'язані з ОДГ.

Професійний і організаційний розвиток

План відповідає очікуванням щодо професійного й організаційного розвитку всієї школи. Він високо оцінює інноваційний потенціал практики і діяльності ОДГ. Він забезпечує обґрунтування й програму для спектру зв'язків з місцевою громадою, надаючи особливої уваги місцевим пріоритетам.

Управління ресурсами

Колектив закладу має гарну професійну підготовку і надає якісні послуги. План передбачає конкретні обов'язки кожної особи і пропонує систематичний огляд потреб усіх учасників щодо підвищення кваліфікації, інформації та розвитку. План розвитку школи надає велику увагу умінням щодо ОДГ, наприклад, знанням про демократію та її інститути, соціальним і комунікативним умінням, умінням участі й звітності (моніторингу, оцінювання, звітності).

Усі члени колективу закладу мають у своєму розпорядженні широкий обсяг ресурсів. Шкільні матеріали, обладнання і допоміжні служби ефективно і дбайливо задовольняють потреби школи. Управлінська команда розробила відповідний бюджет витрат на реалізацію плану шляхом переговорів між фахівцями й нефаховими органами (наприклад, державними структурами). Школою керують як бюджетним центром, що означає більшу турботу про ефективне використання ресурсів, здатність до залучення спонсорства, використання індикаторів діяльності, підзвітність і публік релішнз. Існує реалістичний часовий графік для завершення всього планового циклу, наприклад, у термін від трьох до п'яти років.

Самооцінювання, моніторинг і звітність

Існує ефективна схема шкільного самооцінювання із залученням оцінок однолітків, сесій для обговорення і проміжних звітів, які представляються керівному органу різними учасникам процесу навчання. Керівництво школою забезпечує регулярну систему звітності про прогрес щодо критеріїв досягнень і індикаторів діяльності. Воно систематично приділяє увагу ефективному використанню ресурсів і отримує зворотній зв'язок щодо подальшої відповідності цілей, завдань, функцій, методів роботи й графіку. Керівництво школою забезпечує звітування перед учнями, батьками, викладацьким складом, керівною командою та місцевою громадою.

Розділ 6: Планування шкільного розвитку ОДГ

Цей розділ є інструментом. Його мета – допомогти школам у підготовці та розробці планування розвитку ОДГ. Вона спрямована, перш за все, на процес самооцінювання як основу планування розвитку ОДГ і визначає його первинні індикатори щодо використання системи оцінювання ОДГ, що включена до Розділу 5. Цей розділ (а) розглядає різні кроки процесу самооцінювання та планування розвитку; (б) надає базову інформацію, провідні ідеї та інструменти; та (в) включає приклади шкіл та моделі різних країн.

1. Вступ

Цей розділ можна розглядати як відправний пункт, вступ та як заохочення до втілення планування розвитку ОДГ у школі.

Він ще не дає відповіді на всі питання. Це не посібник, і не вичерпне видання. Для тих, хто буде розробляти та втілювати всебічне самооцінювання ОДГ ми пропонуємо звернутися до додаткових ресурсів та провідних ідей у своїй країні, або на ОДГ-ЗЯ вебсайт.¹⁴ Для подальшої розробки та пристосування запропонованих інструментів до ситуації в окремій школі та визначених нею пріоритетів стосовно ОДГ, необхідно провести підготовчу роботу. Така підготовча робота є частиною первинної стадії процесу самооцінювання. Ті користувачі, які вже мають більш досвіду в оцінюванні можуть звернутися одразу до Розділу 3, в якому зазначено як використовувати спеціальну систему оцінювання ОДГ.

Цей розділ детально розглядає кроки та завдання щодо планування розвитку ОДГ у школі. Таблиця 2 підсумовує її основні пункти, які представлені детально далі у розділі.

¹⁴ www.see-educoop.net/portal/edcga.htm

Таблиця 2

<i>Планування шкільного розвитку ОДГ за вісім кроків</i>	
Крок 1: Розвиток культури оцінювання	Підвищення розуміння корисності та важливості оцінювання; оцінювання скоріше навчання та розвиток, ніж контроль; отримання навичок з оцінювання
Крок 2: Організація команди з оцінювання	Створення команди у школі; власник; обговорення того, що і як буде оцінюватися; фасилітатор
Крок 3: Формулювання правильних питань	Яку інформацію ми шукаємо та де ми її знайдемо? Перетворення індикаторів ОДГ на проблеми оцінювання
Крок 4: Рішення щодо методів оцінювання	Використання різноманітних методів для того, щоб зібрати різні види інформації
Крок 5: Збір та аналіз даних	Визначення слабких та сильних сторін за чотирьох-бальною шкалою, розгляд причин певних тенденцій; звернення до зовнішніх даних
Крок 6: Написання висновків	Розмірковування та визначення причин щодо окремих досягнень з ОДГ; основні проблеми, що потребують удосконалення

Крок 7: Підготовка, розповсюдження звіту з оцінювання	Обговорення в межах шкільної громади; висновки звіту з оцінювання
Крок 8: Підготовка стратегії розвитку	Рішення про те, що і як робити, що необхідно змінити і що – ні; домовленість щодо пріоритетів, хто що робить, розклад, підготовка та необхідна підтримка, моніторинг процесу
<i>Завдання планування шкільного розвитку ОДГ</i>	
Розвиток культури оцінювання	Починайте з малого, будьте прагматичними; вчіться працюючи
Оцінювання ОДГ	Не тільки оцінювання когнітивного виміру, але й також змін у відношенні та поведінці
Участь учнів у оцінюванні	Пов'язані з вміннями ОДГ; право на висловлювання; як частина участі всіх учасників навчального процесу (багато очей в одній тій самій школі)
Напрямок крок-за-кроком	Початок з рівня визначеного на першому циклі оцінювання. Планування розвитку школи створено реалістичним, можливим для досягнення цілей
Процес	Як робити оцінювання, як залучати учасників навчального процесу, як мотивувати що до змін, як створити

	команду та почуття власності; обговорення, переговори, процес прийняття рішень
--	--

2. Загальні рекомендації щодо самооцінювання школи

Цілі самооцінювання школи

Як зазначалося у попередніх розділах, самооцінювання школи – це перший крок у процесі планування шкільного розвитку, який сам по собі є основою забезпечення системи якості в освіті.

Основна ціль самооцінювання це те, що школи розуміють наскільки добре вони виконують освітянську місію, яка визначена директивами національної та місцевої освітянської політики. Так само, головна ціль самооцінювання з ОДГ – це те, що школи розуміють, наскільки успішно вони реалізують ОДГ відповідно до принципів ОДГ, окреслених у Розділі 2, та основних напрямів національної та місцевої політики у цій сфері.

Як частина циклу розвитку, що описаний у Розділі 4, визначення того, якою є ситуація щодо ОДГ в окремій школі, може бути в двох формах: (а) оцінка ситуації щодо ініціювання процесу планування розвитку (первинна самооцінка); та (б) оцінка стану втілення плану розвитку ОДГ (продовження самооцінювання). Продовження самооцінювання може проводитись двома шляхами: (а) всебічне самооцінювання для визначення загального стану розвитку цієї сфери; та (б) спрямоване самооцінювання для отримання детальної інформації щодо розвитку окремого напрямку ОДГ, який цікавить школу (наприклад, шкільний менеджмент). Послідовні етапи самооцінювання не слід розглядати як кінцевий результат сам по собі, а як важливу частину процесу удосконалення. Що стосується первинного

оцінювання, воно є тільки початком постійного процесу змін. Що стосується продовження оцінювання, воно є початком кожного циклу планування розвитку.

Процес самооцінювання: як розпочати?

Самооцінювання ОДГ є комплексним та вимогливим, але й також дуже корисним процесом. Для того, щоб його підготувати належним чином, необхідний час від кількох місяців до одного академічного року. Для шкіл, які не мають досвіду у самооцінюванні, він може бути складним періодом, який включає наступні кроки та дії:

- підвищення усвідомлення всіх учасників навчального процесу необхідності процесу оцінювання ОДГ як засобу індивідуального, професійного та шкільного удосконалення;
- впевненість в тому, що всі учасники навчального процесу проінформовані про систему оцінювання ОДГ та її цілі;
- обрання найбільш доцільного підходу до самооцінювання, проводячи консультації з широким колом учасників навчального процесу та експертів;
- розробка відповідних та достовірних інструментів оцінювання з (якщо потрібно) допомогою експертів із науково-дослідних інститутів системи освіти або факультетів підготовки вчителів;
- підготовка штату школи та інших учасників навчального процесу до процесу оцінювання, включаючи підготовку до користування інструментами оцінювання; та
- створення клімату правдивості, чесного міркування, довіри, участі, звітності та відповідальності за результати.

Визнання та зменшення загрозливого значення оцінювання, розуміння завдання самооцінювання як процесу навчання, розвитку відповідного оцінювання знань і навичок, та укріплення зобов'язань усіх щодо удосконалення школи є ознаками процесу, через який розвивається культура самооцінювання.

Першим кроком до розв'язання цих проблем, перш ніж розглядати всю школу, можуть бути невеликі проекти з оцінювання, такі як пілотне оцінювання класу або шкільних проектів ОДГ, або інших аспектів шкільного життя.

Як практичне застосування предмету з маркетингу учні 9-го класу провели маркетингове дослідження з теми «Думка учнів 9-го класу про школу, в якій вони навчаються». Роботу учнів координував їх учитель. Між 5 та 15 травня 2002 року було опитано 168 учнів 9-го класу, із загальної кількості 176 учнів, до якою входили як хлопчики, так і дівчата.

Середня школа Михаїла Себастьяна, Браїла, Румунія¹⁵

На основі отриманого досвіду школа змогла розпочати всебічний процес самооцінювання. Первинне самооцінювання має охопити всі важливі аспекти ОДГ відповідно до системи оцінювання, представленої у Розділі 5. Ціль первинного оцінювання – надати загальний огляд ОДГ. Потім воно має бути розповсюджено на всі індикатори та характеристики ОДГ. Хоча інформація, отримана таким чином є широкою, вона залишається поверхньою з точки зору деталей.

Більш глибокий аналіз буде проведений через наступну оцінку, коли всебічно розглядаються аспекти ОДГ та/або зосереджуються на пріоритетних проблемах. Збір даних і

¹⁵ I-Probe Net, мережа Comenius 3 з самооцінювання проектів та проектного навчання в школі: www.i-probenet.net

аналіз має бути більш глибоким для досягнення кращого зрозуміння та визначення слабких та сильних сторони.

З роками обсяг і проблеми оцінювання стають більш конкретно спрямованими та детальними. Однак, необхідно зазначити, що більш детальне самооцінювання часто потребує більшої підготовки та експертизи щодо розробки та впровадження інструментів оцінювання, так само як і інтерпретації даних.

Розвиток навичок оцінювання – це поступовий процес, який може бути важким для деяких країн. Однак, недоліки у підготовці та експертизі не повинні перешкоджувати школам розпочинати процес самооцінювання. Золотим правилом для тих шкіл, для яких цей процес є новим – складність оцінювання залежить від тих можливостей, які вони мають.

Процес самооцінювання: кого залучати ?

Команда самооцінювання

Якість самооцінювання ОДГ залежить від хорошої організації. Весь процес може бути покладений або на директора, або на когось іншого, кого призначено виконувати цю роль, і хто має чітко визначений мандат. Процес потребує скоріше координації та фасилітації, а ніж керівництва “зверху вниз”. Згідно принципів ОДГ, необхідно затвердити підходи, що базуються на участі і співпраці. Більшість завдань, перелічених раніше, можуть бути доручені відібраній групі представників учасників навчального процесу, яка може функціювати як команда з розробки оцінювання та моніторингу впродовж процесу самооцінювання.

До команди можуть бути залучені від семи до дев'яти осіб. Точний склад буде відрізнятися від країни до країни в залежності від існування різних функцій. Можливим є

залучення директора, одного або двох представників вчителів, одного або двох представників учнів, шкільного радника (у деяких країнах це - педагог або шкільний психолог), одного представника батьків, одного представника місцевої громади (наприклад, НДО) та представника науково-дослідних інститутів або факультетів з підготовки вчителів. Якщо школа має координатора ОДГ (або координаційну групу ОДГ), він/вона (або представник координаційної групи ОДГ) повинні також бути включені до команди оцінювання. Суттєво, щоб у команді були представлені всі учасники, які володіють необхідним знанням та навичками для проведення процесу самооцінювання.

За умови, що команди володіє належними знаннями й уміннями щодо самооцінювання взагалі, і ОДГ зокрема, її мандат може включати наступні завдання: (а) підготувати інструменти з оцінювання; (б) навчити шкільний персонал методам оцінювання та використанню інструментів оцінювання в рамках ОДГ; (в) забезпечувати інформацією та консультаціями тих, хто проводить оцінювання, та учасників навчального процесу протягом усього процесу самооцінювання; (г) наглядати за реалізацією інструментів оцінювання; (д) аналізувати та інтерпретувати одержані дані в співпраці та консультуючись з широким колом груп учасників навчального процесу та незалежними експертами; (ж) підготувати різні форми звітів для різних груп учасників навчального процесу; та (з) отримати і проаналізувати коментарі учасників навчального процесу та їх пропозиції після перегляду звітів.

Кількість та природа цих завдань також залежатимуть від того, чи існують національні директиви для проведення самооцінювання взагалі, і ОДГ зокрема. В країнах, де не має таких директив, школи починають з „нульового рівня” та розвивають свій власний підхід до самооцінювання, який залежить від індивідуальних можливостей школи. За таких обставин, корисна стратегія підтримки має належати місцевим або міжнародним мережам

саморозвиваючихся шкіл.¹⁶ Ці мережі зможуть забезпечити матеріалами та ресурсами, а також можливістю обміну досвідом, а саме в разі виникнення проблем, і для набуття практичного досвіду в галузі, яким міг би сприяти формулюванню основних напрямів національної або місцевої політики щодо процесу самооцінювання ОДГ.

Залучення учнів та інших учасників навчального процесу

Відповідно до принципів ОДГ та з метою забезпечення цілосності, оцінювання ОДГ вимагає залучення учасників навчального процесу до процесу оцінювання. Як загальний принцип, думки різних учасників навчального процесу (як наприклад учнів, батьків і викладачів) потрібно вивчати і порівнювати. Це можна зробити за допомогою , наприклад, паралельних та схожих анкет.

Збір поглядів учні є важливим аспектом процесу шкільного удосконалення.

Чи важливо те, що нам кажуть учні? Наша відповідь – а також відповідь багатьох викладачів, з якими ми працювали - рішуче „так”. Учнівські коментарі з приводу викладання та навчання в школі визначають практичні позиції щодо того, що може допомогти налагодити або, істотніше, визначити та сформулювати стратегії удосконалення. Погляди учнівського світу можуть допомогти нам „побачити” речі, на які ми звичайно не звертаємо увагу але які є суттєвими для них.¹⁷

¹⁶ Див., наприклад, Мережу I-Probe, мережу Comenius 3 з самооцінювання проектів і проектного навчання в школі: www.i-probenet.net; The Treasure Within, мережу Comenius 3 з оцінки якості освіти: www.treasurewithin.com

¹⁷ Jean Rudduck and Julia Flutter, How to Improve your School – Giving Pupils a Voice, Continuum, 2004.

Зараз учні хотять оцінювати викладачів. Оскільки таке оцінювання проводиться вперше, кожен викладач може вибрати два класи, щоб його/її оцінили. Ідея полягає в тому, що викладачі дізнаються про те, як учні оцінюють його/її методи викладання, слабкі та сильні сторони. Для шкільної адміністрації такий захід допоможе прийняти рішення щодо того, який вид підготовки необхідний учителю. Цього року вчитель може вирішувати, чи подавати отриманий звіт на щорічне інтерв'ю з одним із голів департаменту, чи ні.

Лицей Stedelijk Dalton, Dordrecht¹⁸

Збір поглядів учнів також близько зв'язаний з набанням умінь та компетентностей ОДГ, таких як, наприклад, самоаналіз, критичний мислення, відповідальність за удосконалення і зміни. Він реалізує права студентів на висловлення своїх думок щодо питань, які їх стосуються, та надає їм роль активного учасника в межах шкільного оточення. Нарешті, він сприяє більш рівноправним відносинам між учнями та викладачами. Тому, Відомство з навчальних планів та кваліфікацій Об'єднаного Королівства (QCA) включило дослідження сприйняття учнів в свій річний звіт з громадянської освіти за 2002/2003 з метою 'знайти шляхи консультацій з молоддю і, як елемент більш широкого дослідження QCA, шляхи вивчення її сприйняття навчального плану'.¹⁹

Для збору думок учнів можуть використовуватися різні методи. Вивчення QCA розглядало 'доцільність різних засобів виявлення аутентичних поглядів учнів', таких як

¹⁸ Мережа I-Probe, мережа Comenius 3 з самооцінювання проектів та проектного навчання в школі: www.i-probenet.net

¹⁹ Citizenship, 2002/3 (річний звіт з навчальних планів та оцінювання):www.qca.org

інтерв'ю, що проводяться дорослими, інтерв'ю, що проводяться іншими учнями, використання касетних або CD диктофонів, індивідуальні або групові інтерв'ю, значення місця, де проводиться інтерв'ю, використання анкет, анкет он-лайн.²⁰

Наприклад, анкета, наведена далі – витяг з матеріалів, підготовлених для проведення самооцінювання школи в Словенії.²¹ Інший ресурс – анкета он-лайн з визначення ‘стану прав людини у вашій школі’.²² Будь-який метод потребує враховувати ризик учнів, які висловлюють свої думки щодо того, що бажано змінити в школі та в навчальному процесі, особливо, якщо інформація підписана та відкрита. Бельгійський приклад очевидно дуже відкритого процесу проте спричиняє такий ризик, тому що вчитель сам дуже чільно залучений до цього процесу.

<i>Чи стосується це вашого класу?</i>	<i>Абсолютно згодний</i>	<i>Згодний</i>	<i>Не згодний</i>	<i>Абсолютно не згодний</i>
Мій клас завжди почуває себе єдиною командою				
Мій клас складається з різних груп студентів, які не розуміють одне одного				
У моєму класі є насильство				
Мені подобається мій клас, тому що я добре почуваюся в ньому				
Мені подобається мій клас,				

²⁰ *ibid.*, p.18.

²¹ Посібник для „Оцінки якості та забезпечення якості освіти”, Словенія: <http://kakovost.ric.si> (вільний переклад).

²² www.hrusa.org/hrmaterials/temperature/echrem.shtml

тому що учні в захваті від мене				
Мені хотілося б бути в іншому класі цієї школи				

- У de Toverboom, діти CD-класу, шостий клас, одержують чотири рази на рік звіт, написаний їх вчителем.
- Але, чому б викладачеві самому не отримувати звіт? Отже викладач Джен отримує двічі на рік звіт від своїх студентів. Таким чином вони можуть учитися один у одного, як оцінювати та бути оціненим.
- У вересні викладач просить своїх студентів подумати про поведінку їх учителя. У листопаді студенти пишуть перше повідомлення про вчителя Джен. Він обговорює з ними деякі з аспектів, в яких не має ясності та приймає їх зауваження і пропозиції до уваги.
- Перед Великоднем є інший звіт для студентів і вчителя. В цей час року вчитель ще може взяти до уваги прийняти коментарі своїх студентів, щоб ще більше покращити свої досягнення та виправити слабкі моменти.
- Учні використовують малюнки, оцінки, графіки, тексти... для того, щоб оцінити свого вчителя.
- Звіт пропонує можливість зворотного зв'язку щодо відношень та поведінки. Це заспокоює студентів і робить взаємовідносини між учителем і учнями більш рівноправними та близькими, що є основою для гарної роботи в команді.

De Toverboom School – The Magic Tree School, Belgium²³

²³ Мережа I-Probe, мережа Comenius 3 з самооцінювання проектів та проектному навчанні у школі: www.i-probenet.net

Етика оцінювання

Оцінювання ґрунтується на цілій низці загальних етичних принципів, що включають:

- (а) змістовність, всебічність, чутливість і рефлексорність на всіх стадіях процесу оцінювання;
- (б) повагу та гідність до кожної залученої до процесу людини; (в) принцип відмови від дискримінації та повагу до конфіденційності, особливо, коли оцінка має відношення до більш особистих аспектів шкільного життя; (г) конфіденційність та прихильність до змін на користь всім; і (д) розуміння отриманих даних як особистої думки та інтерпретації, яка має бути ретельно перевірена, щоб уникнути узагальнення або поспішних висновків. Ці принципи особливо доречні для самооцінювання ОДГ школи, яке має на меті не тільки знання, але й цінності, вміння та відношення.

3. Використання індикаторів якості ОДГ

Структура оцінювання, визначена в Розділі 5, розроблена як початок оцінювання ОДГ. Індикатори якості та характеристики ОДГ не мають використовуватися прямо і безпосередньо в процесі самооцінювання школи. Їх потрібно пристосувати до пріоритетів і основних напрямків ОДГ, які існують на місцевому, національному, європейському та міжнародному рівнях, так само як і до певних умов окремої школи. Детальний план оцінювання повинен сбалансувати всі пріоритети з завданнями навчання школи, встановлені шляхом обговорень та консультацій з учителями, учнями, батьками та іншими учасниками навчального процесу.

Загальні принципи оцінювання ОДГ

ОДГ - динамічна, комплексна концепція, орієнтована на розвиток. Вона підтримує ідею школи як співтовариства, де навчають і навчаються жити в демократії, яка виходить далеко за рамки будь-якого шкільного предмету, викладання в класі або традиційних взаємовідносин між учнем і вчителем. Хоча вона і спрямована на нові підходи до побудови основи знань і розвитку вмінь, це перш за все, вона стосується змін цінностей, відношень та поведінки.

Такі характеристики ОДГ потрібно брати до уваги протягом усього процесу самооцінювання. Навчання цінностям та формування відношень відрізняються від набуття фактичних знань і розвитку пізнавальних умінь. В той час як останнє має на меті розуміння і пам'ять, перше впливає на прихильність і дію. Тому, самооцінювання школи з точки зору її ролі в формуванні цінностей та відношень в площині ОДГ, як це визначено у Розділі 5, має, перш за все, біти спрямоване на процес навчання, так само як і на досвід, суб'єктивні інтерпретації і характер поведінки учасників навчального процесу. Воно повинно мати на меті як відкрите, так і приховане розуміння шкільних подій, як виражене, так і те, що мається на увазі, або приховані цінності та відношення, як відверту, так і приховану поведінку як окремих осіб, так і груп. Найпростіший шлях вимірювання ціннісних змін в ОДГ - дозволити людям спілкуватися, коментувати і обговорювати кожен окрему проблему ОДГ.

Тому, як будь-яке хороше оцінювання, оцінювання ОДГ включатиме як кількісні, так і якісні дані і методи. Проте, ймовірно, що якісне вимірювання буде домінуючим.

Формулювання правильних запитань

Для використання в процесі оцінювання індикаторів і характеристик ОДГ, визначених в Розділі 5, потрібно перетворити їх на запитання з метою збору даних. Початковий пункт оцінювання прояснює, яка інформація потрібна.

Розробляючи процес оцінювання і вибираючи його різні компоненти - такі як вміст оцінювання, вид даних, джерела інформації і методи оцінювання - система може використовуватися як посилання для відповіді на наступні питання:

- Яку інформація і дані необхідно зібрати (наприклад, організація школи, домінуючі цінності в класі, розуміння ключових понять, взаємоповага і т.п.)?
- Якої сфери ОДГ стосується даний індикатор/підтема/характеристика і де шукати інформацію щодо нього?
- Які документи забезпечать необхідну інформацію (наприклад документ, який стосується політики школи, шкільні навчальні плани, шкільний статут, хартія студентів, моральний кодекс вчителя і т.п.)?
- Які люди/групи учасників навчального процесу забезпечать необхідною інформацією (наприклад, учні, вчителі, батьки, місцева адміністрація, НДО і т.п.)?
- Як мають збиратися ці дані (наприклад анкета, обговорення у фокус-групах, індивідуальні інтерв'ю, спостереження, і т.п.)?

Для проведення дослідження індикатори і характеристики потрібно перетворити на відповідні запитання .

Таблиця 3 представляє декілька прикладів таких запитань²⁴ на основі індикаторів ОДГ.

²⁴ Питання взяті з ресурсних даних, підготовлених Північною Ірландією для перевірки громадянської освіти в після початковій школі.

Таблиця 3

<i>Індикатор</i>	<i>Підтема</i>	<i>Приклади запитань</i>
<p><i>Індикатор 1</i></p> <p><i>Чи є свідомство того, що ОДГ адекватно відображено в цілях школи, політиці т, навчальному плані?</i></p>	<p>Політика школи з ОДГ</p>	<p>Чи існує відповідний до шкільної політики документ для ОДГ?</p> <p>Чи підтримується його впровадження?</p>
	<p>ОДГ та шкільні навчальні плани</p>	<p>Скільки часу присвячується ОДГ? Чи його достатньо?</p>

<p><i>Індикатор 2</i></p> <p><i>Чи існує свідомство розуміння ОДГ учнями та вчителями та застосування його принципів у їх повсякденній шкільній практиці та під час уроків?</i></p>	<p>Вивчення результатів</p>	<p>Чи учні:</p> <p>розвивають впевненість у власних якостях, аналізують особистий досвід та набувають ростуче відчуття власної гідності?</p> <p>навчаються бути терплячим та терпимим у взаємовідносинах один з одним?</p> <p>мають поважливе та ввічливе ставлення до різноманітності серед рівних собі та більш широкої громади?</p> <p>отримують необхідний досвід, необхідний для поінформованого прийняття рішень та практичної дії?</p>
---	-----------------------------	---

	Методи та процеси навчання та викладання	Чи використовують вчителі: інциденти, події та ініціативи місцевого рівня? проблеми, що цікавлять учнів, такі як події, що торкаються їх особистого та суспільного життя? новини та сучасні події?
<i>Індикатор 4</i> <i>Чи адекватно шкільний етос відображає принципи ОДГ?</i>	Застосування принципів ОДГ у повсякденному житті школи.	Який тон та стиль повідомлень?
<i>Індикатор 5</i> <i>Чи ґрунтується шкільне лідерство на принципах ОДГ?</i>	Спільна відповідальність, співпраця та робота в командів	Хто залучається до розробки шкільної політики взагалі та ОДГ зокрема?

Запитання, окреслені в *Таблиці 4* можуть бути корисними при розмові зі студентами.²⁵

Таблиця 4

²⁵ Запитання взяті з Інспектування Громадянської освіти, з Рекомендаціями щодо самооцінювання. Об'єднане Королівство, OFSTED, 2002.

<i>Індикатор</i>	<i>Підтема</i>	<i>Приклад запитання</i>
<i>Індикатор 2</i> <i>Чи існує</i> <i>свідомство</i> <i>розуміння</i> <i>ОДГ</i>	Очікувані результати з ОДГ	Що з того, що ви вивчили з ОДГ, є для вас цікавим та важливим для вашого повсякденного життя? Чи здається вам щось нудне та тим, що не стосується вас?

<p><i>учнями та вчителями та застосування його принципів у їх повсякденній шкільній практиці та під час уроків?</i></p>	<p>Методи та процеси навчання та викладання</p>	<p>Як вчителі повинні робити роз'яснити питання, пов'язані з громадянством на своїх уроках, навіть якщо урок присвячений іншому предмету або темі?</p> <p>Чи має сенс для вас та робота, яку ви проводите з громадянознавства та інших предметів? Чи є змістовний зв'язок між предметами? Чи можете ви використовувати вміння, набуті на одному уроці, під час іншого?</p> <p>Які можливості у вас є для проведення дискусій та прийнятті участі у діяльності, пов'язаної з громадянством?</p> <p>Чи мали ви якісь обов'язки під час залучення до діяльності, пов'язаної з громадянством? Що ви отримали від цього?</p> <p>Чи мали ви можливість працювати разом з іншими?</p> <p>Які у вас були можливості для обговорення суперечливих питань, таких як політичні аспекти або актуальні події?</p> <p>Чи вивчаєте ви різні культури, які</p>
---	---	--

	Моніторинг ОДГ	Як ви дізнаєтеся про свої досягнення у вивченні громадянства? Як оцінюється ваша робота?
<i>Індикатор 4</i> <i>Чи адекватно шкільний етос відображає принципи ОДГ?</i>	Можливості для участі та самовираження	Чи маєте ви яку-небудь можливість приймати участь у прийнятті рішень? Як ви дізнаєтеся, що до ваших поглядів прислуховуються? Чи існує шкільна рада, до якої ви можете залучатися? Як вона діє?

Розробка набору запитань для дослідження ОДГ не означає підготовку та використання анкети. Запитання – це ті показники, які необхідно було знайти. Їх потрібно ретельно готувати та вони повинні бути чітко поставленими. Можливо, буде корисним, якщо питання переглянуть інші для перевірки їх розуміння.

Сформульовані питання слугують основою для прийняття рішень з визначення інструментів оцінювання.

Вибір методів

Для збору даних можна використовувати різноманітні методи. Основні - це анкети, інтерв'ю, фокус-групи, спостереження і аналіз документів. Інші неформальніші і творчі методи - портфоліо, щоденники, оцінювання фото, розповіді. Короткий опис методів

включений до Додатку 2.²⁶

В межах системи оцінювання ОДГ в школах, окресленої в Розділі 5, характеристики відрізняються по змісту та складності. Деякі є більш фактичними (наприклад, політика ОДГ у школі; інтеграція ОДГ у навчальні плани, і т.п.), інші більш пов'язані з цінностями та відносяться до відношень (наприклад, прихильність до принципів ОДГ; вільне висловлення думок учнів і т.п.), а інші ще більш процедурні і орієнтовані на сам процес (наприклад однакове та поважливе ставлення до всіх студентів; залучення студентів до процесу оцінювання; мирне розв'язання конфліктів, і т.п.).

Щоб зрозуміти свою позицію щодо кожного з трьох вимірів, школі потрібно урізноманітнювати та комбінувати дані і шляхи їх збирання. Оцінка цих вимірів вимагає використання багатьох інструментів оцінювання. Вибір інструментів залежатиме перш за все від виду інформації, яку необхідно отримати. Проте, необхідно також брати до уваги цільову групу дослідження, вибираючи найбільш відповідний для неї метод.

Наприклад, оцінка політики школи відносно ОДГ (Індикатор 1) охоплює декілька взаємопов'язаних (фактичних та пов'язаних з відношеннями) проблем:

- Існування офіційного твердження щодо проведення політики школи в ОДГ можливо встановити через аналіз документів – чи існує, чи ні таке офіційне твердження.
- Оцінка якості його формулювання вимагає іншого типу дослідження. Це залежить від деяких критеріїв, які визначаються до проведення оцінювання. В ОДГ добре сформульована шкільна політика, означає, що принципи ОДГ складають інтегральну та суттєву складову всіх сфер шкільного життя (навчальних планів, процесу викладання, навчання, шкільного клімату та етосу, менеджменту і розвитку). Якщо цей критерій прийнятий, легким шляхом для оцінювання якості такого твердження є

²⁶ Дивись „Практичний посібник з самооцінювання”, підготовлений Джоном МакБітом, Денісом Мюретом, Мікаелом Шрац: http://europa.eu.int/comm/education/archive/poledu/pracgui/practi_en.html

об'єднаний метод аналізу документів з контрольним списком запитань щодо включення до нього принципів ОДГ.

- Оцінювання розуміння офіційного твердження щодо шкільної політики з ОДГ різними групами учасників навчального процесу – це ще одна проблема. Воно може бути проведено через використання більш менш стандартизованих інструментів оцінювання знання (наприклад, тестів), більш описовими інструментами оцінки, такими як, наприклад, інтерв'ю або шкали самооцінювання.

Таблиця 5 надає початкові приклади для трьох індикаторів можливих методів, які можуть бути використовані відповідно типу запитання, з яким звертаються.

Таблиця 6 містить загальний перегляд того, які методи та інструменти необхідно використовувати для індикатора якості, представленого в Розділі 5.

Нарешті, процес збору даних повинен відповідати відомому Кіс-принципу (принципу ПОЦІЛУНКУ) „Хай він буде надто простим”. Вибір методів та інструментів потрібно робити відповідно до існуючої здатності дощо умінь та навичок оцінювання, можливостей професійного розвитку, експертної підтримки, наявних ресурсів і часу.

Таблиця 5

<i>Індикатор</i>	<i>Тип запитання</i>	<i>Метод, який можливо застосувати</i>
Індикатор 1: адекватне місце ОДГ в цілях школи, політиці, навчальних планах	Чи існує шкільна політика з ОДГ?	Контрольний список документів Аналіз документів

Підтема: шкільна політика в ОДГ	Яка якість шкільної політики ОДГ?	Аналіз документів, порівняння з контрольним списком принципів ОДГ
	Чи знають учасники навчального процесу про шкільну політику ОДГ та чи розуміють вони її?	Анкета з самооціночною шкалою Інтерв'ю
Індикатор 2: розуміння принципів ОДГ, вивчення та застосування принципів ОДГ у повсякденній шкільній практиці та на уроці Підтема: методи та процеси	Яким є процес викладання ОДГ? Які плани уроків та класна діяльність?	Контрольний список документів Аналіз документів Портфоліо вчителя Оцінювання фото

викладання та навчання	Чи базується викладання на принципах ОДГ?	Спостереження Анкети Інтерв'ю з учителями та учнями Розповіді вчителів та учнів Фокус-групи з учнями
Індикатор 5: ефективне шкільне лідерство на основі принципів ОДГ?	Як приймаються рішення в школі? Кого залучають до процесу прийняття рішень?	Аналіз документів Анкети
Підтема: прийняття рішень	Чи базується прийняття рішень на принципах ОДГ?	Спостереження Анкети Інтерв'ю

Таблиця 6

<i>Сфери</i>	<i>Індикатори якості</i>	<i>Характеристики</i>	<i>Інструменти оцінювання</i>
--------------	--------------------------	-----------------------	-------------------------------

<i>Навчальні плани, викладання та навчання</i>	Індикатор 1 Чи є свідотство того, що ОДГ адекватно відображено в цілях, практиці та навчальному плані?	Шкільна політика ОДГ Розвиток шкільного планування ОДГ ОДГ та шкільні навчальні плани Координування ОДГ	Аналіз документів Спостереження Інтерв'ю фокус-групи
	Індикатор 2 Чи є свідотство того, що студенти і вчителі розумють ОДГ і застосовують принципи ОДГ в щоденній практиці в школі і класі?	Результати навчання ОДГ Методи та процеси викладання та навчання Моніторинг ОДГ	Спостереження на рівних Аналіз документів Інтерв'ю Портфоліо Щоденники Фокус-групи
	Індикатор 3 Чи узгоджується	Прозорість Чесність	Спостереження на рівних

	<p>модель і практика оцінювання в межах школи з ОДГ?</p>	<p>Удосконалення</p>	<p>Інтерв'ю фокус-групи</p> <p>Анкета для фокус-опитування</p> <p>Аналіз документів</p>
<p><i>Шкільний клімат та етос</i></p>	<p>Індикатор 4</p> <p>Чи адекватно шкільний етос відображає принципи ОДГ?</p>	<p>Застосування принципів ОДГ у повсякденному житті</p> <p>Можливості для участі та самовираження</p> <p>Процедури для вирішення конфліктів та пов'язані з насильством, приниженням та дискримінацією</p> <p>Взаємовідносини та приклади влади</p>	<p>Спостереження та спостереження на рівних</p> <p>Фокус-поле</p> <p>Анкета для фокус-опитування</p> <p>Обговорення фокус-групи</p> <p>Інтерв'ю</p> <p>Розповіді</p> <p>Аналіз документів</p>

			Оцінювання фото
<i>Менеджмент та розвиток</i>	Індикатор 5 Чи існує ефективне шкільне керівництво на основі принципів ОДГ?	Стиль лідерства Прийняття рішень Спільна відповідальність, співпраця і робота в команді Чуйність	Спостереження та спостереження на рівних Анкета для фокус-опитування Рейтинг або шкала Лікерта Обговорення фокус-групи
	Індикатор 6 Чи має школа цілісний план розвитку, що відображає принципи ОДГ?	Участь і залучення Професійний і організаційний розвиток Управління ресурсами Самооцінювання, моніторинг і звітність	Аналіз документів Анкета для фокус-опитування Спостереження Рейтинг або шкала Лікерта Інтерв'ю

4. Аналіз, формулювання висновків та звітність

Після того як дані зібрані, їх потрібно обробити. Аналіз та інтерпретація зібраних даних залежить від мети і обсягу самооцінювання ОДГ. Чим більш глибоке оцінювання, тим детальніші дані будуть необхідні, тим складнішим буде процес їх обробки та аналізу. Маючи такий матеріал, школи, можливо, вирішать для себе вигідним запросити експертів науково-дослідних інститутів або підготовчих факультетів для допомоги в обробці даних та для проведення самооцінювання ОДГ.

Дані, зібрані, наприклад через анкети, спостереження, інтерв'ю, і т.п., мають бути систематизовані та відповідати категоріям основних завдань та запитань оцінювання. Проведення аналізу повинно бути спрямовано на встановлення зразків, асоціацій, випадкових зв'язків; їх інтерпретація матиме на меті використання інформації для подальшого розвитку.

Визначення слабких та сильних сторін

Найголовніший аспект аналізу та інтерпретації даних, з огляду на планування розвитку - визначення сильних та слабких сторін школи щодо ОДГ. Таке визначення забезпечує підставу для встановлення пріоритетів в удосконаленні стратегії.

В цьому Інструменті, запропоновано, вимірювання досягнень школи в ОДГ за чотирьох-бальною шкалою. Загальний висновок по кожному індикатору потрібно робити на основі відповідного збору даних згідно з наступними чотирьма рівнями:

рівень 1 - істотні слабкі сторони в більшості або в усіх сферах;

рівень 2 - більше слабких сторін, ніж сильних;

рівень 3 - більше сильних сторін, ніж слабких;

рівень 4 – сильні сторони спостерігаються в більшості сфер, і не має істотних слабких сторін.

Таблиця 7 надає опис чотирьох рівнів досягнень за Індикатором 1 та наводить приклад для розробки чотирьох-бальної шкали для ОДГ.

Таблиця 7

<i>Індикатор 1: свідомство адекватного місця ОДГ в цілях школи, політиці та навчальному плані</i>	
<i>Рівень 1</i>	<i>Школа не має ніякої офіційної політики щодо розвитку ОДГ. ОДГ жодним чином не пов'язана з будь-якою сферою шкільного життя. Шкільний персонал та учні практично не мають уяви про ОДГ.</i>
<i>Рівень 2</i>	<i>Школа має офіційну політику щодо розвитку ОДГ. Однак, вона погано сформульована, в наслідок чого пріоритети ОДГ не мають чіткого впровадження. Крім того, політика школи не супроводжується планом дії,</i>

	<i>що практично зводить на нівець її практичне впровадження.</i>
<i>Рівень 3</i>	<i>Школа має чітко сформульовану політику заява щодо розвитку ОДГ, яка відповідає її загальним пріоритетам, а також як місцевим, так і національним пріоритетам. Політика чітко визначає принципи інтеграції ОДГ у всі аспекти шкільного життя (навчальний план, викладання та навчання; шкільний клімат та етос; шкільний менеджмент та розвиток). Однак вона не супроводжується чітким планом дій, що призводить до „білих плям” у його виконанні.</i>
<i>Рівень 4</i>	<i>Школа має дуже чітко сформульовану політику розвитку ОДГ, яка відповідає її загальним пріоритетам, а також як місцевим, так і національним пріоритетам. Політика чітко визначає принципи інтеграції ОДГ у всі аспекти шкільного життя (навчальний план, викладання та навчання; шкільний клімат та етос; шкільний менеджмент та розвиток). Політика супроводжується прямим планом дій, який чітко визначає спеціальні заходи і обов’язки.</i>

Проте необхідно підкреслити, що описи чотирьох рівнів досить довільні для того, щоб їх використовувати як вправи. Вони надаються як приклади, які не обов’язково віддзеркалюють шкільну реальність, в які різні аспекти можуть комбінуватися або виступати окремо в тому або тому рівні.

Загальні досягнення школи можна представити різними шляхами, як, наприклад, це показано на прикладі на *Малюнках 5 та 6*.

Мал. 5. Результати школи ...

	Індикатор 1	Індикатор 2	Індикатор 3	Індикатор 4	Індикатор 5	Індикатор 6
Рівень 1 істотні слабкі сторони в більшості або в усіх сферах						
Рівень 2 більше слабких сторін, ніж сильних						
Рівень 3 більше сильних сторін, ніж слабких						
Рівень 4 сильні сторони спостерігаються в більшості сфер, і не має істотних слабких сторін						

Мал. 6 ... представлений у вигляді діаграми

Робота школи	
Рівні	Серія 1

Індикатори

Висновки оцінювання

Повні висновки повинні охоплювати чотири основні сфери: (а) досягнення школи в ОДГ взагалі; (б) позицію школи по кожному індикатору якості; (в) найбільш успішні та найбільш слабкі аспекти ОДГ у школі; і (г) найважливіші проблеми, які можуть загрожувати подальшому розвитку ОДГ у школі.

Якщо плануються подальші заходи щодо оцінювання, висновки мають включати порівняння з попередніми загальними і/або окремими оцінюваннями з метою встановлення рівня прогресу, застою або регресу в цілому і/або в окремих сферах. Необхідно надати можливі пояснення та причини в обох випадках. При проведенні аналізу необхідно взяти до уваги контекст школи (наприклад доступні ресурси, її інтеркультурну різноманітність і т.п.).

Заключний аналіз та висновки мають також включати, в разі наявності, належні й відповідні дані з ОДГ із зовнішніх джерел, такі як, наприклад, результати національної експертизи, результати інспекції школи в цілому або з ОДГ зокрема, і т.п.

Звітність

Завершальним кроком процесу самооцінювання є звітність. Звітність – це важливий аспект повної системи забезпечення якості, яка забезпечує зв'язок між процесом оцінювання та плануванням розвитку.

Шкільне звітування може відрізнятися своїм обсягом розміром та стилем залежно від аудиторії, на яку він розрахований. В ОДГ школи мають підготувати різні звіти спрямовані на різні представницькі групи учасників навчального процесу, як наприклад: (а) всеохоплюючий звіт для працівників школи, шкільної адміністрації, міністерства та інспекції; (б) спрощені звіти для батьків та інших учасників навчального процесу, які представляють місцеву громаду; (в) короткі звіти для більш широкого загалу, зокрема ЗМІ (лифлети, брошури, і т.п.); і (г) звіти, підготовлені для шкільного веб-сайту.

Всі звіти з ОДГ повинні бути простими та ясними. До них повинні входити відповідні таблиці та графіки, особливо для батьків та учасників позашкільного навчального процесу. Практика постійного звітування перед усіма учасниками навчального процесу щодо ключових цілей, окреслених шкільним планом розвитку ОДГ – є важливим для підвищення розуміння ОДГ та підвищення зацікавленості в підтримці розвитку ОДГ в школах та місцевих громадах, так само як і для розробки урядової політики у цій сфері.

5. Планування розвитку ОДГ

Підхід крок за кроком

Основне припущення цього Інструменту, яке також впливає з дослідження²⁷, це те, що школи дуже рідко (і винятково) досягають 4-го рівня в ОДГ. Контекст має сильний вплив на можливість досягнення 4-го рівня, зокрема ступінь усвідомлення та місце ОДГ в освітній політиці, підготовленість шкіл і викладачів, наявність матеріалів, загальний соціальний, економічний, культурний контекст в школі, на місцевому, національному, європейському та міжнародному рівнях.

²⁷ Для порівняння: All-European study on EDC policies, Council of Europe, 2003

Тому головне завдання - встановити покроковий процес удосконалення, який базується на стартовому рівні, який школа визначить в процесі самооцінювання. План розвитку ОДГ буде фіксувати один рівень за іншим як процес цільового розвитку, а не ставити за мету одразу ж 4-й рівень.

Схема 7 ілюструє чотири рівні можливих уявлених стадій і сценаріїв. Така модель була адаптована для проведення самооцінювання у школах Швеції, вона включена до Додатку 3.²⁸ Наведені приклади конкретні та підібрані довільно, і вони не охоплюють зміст усіх індикаторів, зазначених у Розділі 5. Проте ця модель могла б бути пристосована до конкретних ситуацій, використовуючи індикатори ОДГ Розділу, 5 і могла б базуватися на існуючих основних принципах ОДГ на національному та шкільному рівнях.

Мал. 7. Підхід крок за кроком

1.

Рівень 1: істотні слабкі сторони в більшості або в усіх сферах

ОДГ не займає формального місця в шкільній політиці та навчальному плані. ОДГ прослідковується в деяких починаннях вчителів.

Сценарій 1:

Декілька вчителів пройшли курс підготовки з ОДГ. Вони почали впроваджувати ОДГ у своїх класах і обмінюються досвідом. В

²⁸ Для порівняння: "Qualis Project", дванадцять муніципалітетів Швеції провели повну оцінку якості місцевих шкіл. Див.: <http://www.qualis.nu/nacka/assess.htm>

такому випадку не існує шкільної політики з ОДГ і вчителі не відчують підтримки та є в ізоляції.

2.

Рівень 2: більше слабких сторін, ніж сильних

ОДГ входить до національного навчального плану, але не входить до шкільного навчального плану. Існує підготовча та координаційна робота з ОДГ серед вчителів. Директор активно не залучений до цього процесу. Участь студентів у шкільному житті знаходиться на початковому рівні.

Сценарій 2:

ОДГ є частиною національного навчального плану. Кілька вчителів проходять підготовку з ОДГ; вони регулярно зустрічаються та координують своє викладання. Директор інформований про їх роботу з ОДГ. Перше обговорення проходить серед учнів, учителів та шкільним керівництвом з метою заснування студентської ради.

3.

Рівень 3: більше сильних сторін, ніж слабких

Шкільна політика з ОДГ існує та розповсюджується. Прийняття рішень зверху-вниз, відсутність консультування директора з учасниками навчального процесу. Координація ОДГ має місце, проте вчителів з багатим досвідом в ОДГ мають незначну роль або не мають ніякої ролі. ОДГ включена в шкільне інспектування. Підготовка з ОДГ-ЗЯ. Функціонує студентська рада. Деякі учні починають залучатися до діяльності на рівні громади як складової викладання та навчання ОДГ.

Сценарій 3:

Шкільна політика з ОДГ була підготовлена директором. Принципи ОДГ викладені на плакатах та в ліфлетах. Вчитель, тільки став до роботи, призначається координатором ОДГ. Якість викладання ОДГ у школі різниться, як це зазначено у звіті інспекції. Один клас, який вивчав права людини та види дискримінації, провів вивчення проблем дискримінації в школі та громаді. Дослідження включено до порядку денного студентської ради.

Рівень 4: сильні сторони спостерігаються в більшості сфер, і не має істотних слабких сторін

ОДГ стосується всієї школи. Всі учасники шкільного процесу залучені до підготовки та адаптації шкільної політики з ОДГ та підготовки заходів з ОДГ спільно з громадою. Координація ОДГ структурована та базується на роботі в команді. Проводиться шкільне самооцінювання ОДГ.

Сценарій 4:

Після 6 місяців обговорень по класах, у студентській раді, в робочих групах, до яких залучені учасники навчального процесу, шкільна генеральна асамблея затвердила шкільну політику з ОДГ. Координатор з ОДГ проводить шкільне самооцінювання з ОДГ та координує його в щомісячних зустрічах робочої групи з ОДГ. Школа готує свій перший день ОДГ, залучаючи весь штат співробітників, учнів, батьків та місцеву громаду.

Підготовка плану розвитку ОДГ

Як зазначено в Розділі 3, до планування шкільного розвитку ОДГ потрібно включити наступні виміри, які ґрунтуються на характеристиках сильних та слабких сторін, визначених раніше:

- Розробка стратегії розвитку, включаючи визначення пріоритетів розвитку протягом наступного року, визначення цілей розвитку, визначення результатів в межах можливостей школи для їх виконання, визначення кроків, які необхідно зробити для досягнення окреслених цілей та результатів, а також визначення обов'язків. (Іноді місцеві органи освіти або навіть національні інспекції залучаються до останнього процесу)
- Визначення потреб у спеціальній, а іноді навіть індивідуальній підготовці, яка вимагається цими пріоритетами (керівника і штату школи) та розробка плану підготовки як складової загального плану розвитку.
- Визначення потреб в іншій підтримці (консультування/новітні навчальні ресурси і т.п.) і джерел належних засобів для їх задоволення.
- Визначення змін в організації або менеджменті школи, які необхідно зробити для досягнення цих нових пріоритетів і цілей, та розподілу ресурсів відповідно до запропонованого розвитку.
- Застосування простих постійних засобів моніторингу прогресу у досягненні цих пріоритетів і результатів та здійснення належних відповідних дій у разі необхідності.

Ініціатива з планування шкільного розвитку в Ірландії²⁹ пропонує наступні основні принципи для визначення пріоритетів:

²⁹ див. www.sdpi.ie

Ресурси школи стосовно персоналу, експертизи, енергії, часу і грошей обмежені. Тому, пріоритети щодо потреб та можливостей мають визначатися наступним чином:

- Їх важливість для розвитку школи з огляду на всі контекстуальні чинники.
- Реальні можливості школи для їх досягнення.
- Поточні зобов'язання, які має взяти на себе школа у зв'язку з ними.

У відборі пріоритетів, важливо пам'ятати про необхідність досягнення належного балансу між підтримкою та розвитком. Має забезпечуватись неперервність щодо минулої та сучасної практики для забезпечення стабільності, яка є основою нового розвитку. Реформи не обов'язково замінюють все. Необхідно брати до уваги об'єм діяльності з розвитку, який школа в змозі забезпечити. Планування розвитку має включати консолідацію минулих змін, впровадження поточних змін та підготовку для майбутніх змін.

Відповідно до принципів ОДГ, важливим є не тільки кінцевий результат, тобто план розвитку ОДГ, але й процес підготовки, який має залучати всіх учасників навчального процесу. Обов'язки, ролі та завдання щодо підготовки плану розвитку мають бути чітко визначені. Звіт з самооцінювання необхідно подати на розгляд усіх учасників навчального процесу, і на основі одержаних даних оцінювання мають бути проведені консультації та обговорення з усіма учасниками навчального процесу. Такий процес консультацій має, можливо, включати дискусії фокус-груп, шкільні дебати, дебати учнів (в учнівській раді, в класі, в учнівських ЗМІ), індивідуальні та групові інтерв'ю або анкети (наприклад, адресовані батькам).

Таблиця 8 може використовуватися, для того щоб підсумовувати план шкільного розвитку.³⁰ Остання колонка допомагає проводити моніторинг прогресу виконання та забезпечує корисний початок для наступного циклу розвитку планування.

Таблиця 8

Шкільна сфера (основана на індикаторах якості з ОДГ)	Дії	Хто	До якого часу	Підтримка	Свідотство виконання

Процес планування розвитку в школі Ірландії, був описаний наступним чином:³¹

У створенні нашого загальношкільного плану у школі Сент-Патрік, ми почали приємний і вартий на те, щоб його робить, спільний процес самооцінювання. Член ініціативної групи з підтримки планування шкільного розвитку спочатку направляв нас. Він представив процес С.П.М.З. - перегляду можливостей школи (сильних сторін, проблем, можливостей, загроз). Ми зробили список наших сильних сторін у всіх сферах - від реального

³⁰ Ця таблиця основана на Посібнику з самооцінювання для громадянської освіти, надрукованому в червні 2004 року Департаментом з освіти та вмінь Об'єднаного Королівства. Див.: www.dfes.gov.uk/citizenship

³¹ Мережа I-Probe, мережа Comenius 3 з самооцінювання проєктів та проєктному навчанні у школі: www.i-probenet.net

навколишнього середовища до етоса. Потім зробили крок назад і визначили деякі сфери, які, на нашу думку, могли б бути кращими. Конфіденційно кожен викладач визначив трьома балами ті сфери, яким треба терміново надати увагу, двома та одним балом – відповідно ті, що є менш терміновими. Наш директор підрахував результати і ми визначили п'ять найважливіх проблем, які ми будемо розв'язувати в цьому навчальному році. Ми говорили про те, як ми будемо розв'язувати ці проблеми, та обговорювали ті моменти, які, могли б заважати нашим планам. Наш директор запропонував нам список ідей і терміни, в які ми мали їх реалізувати. Через деякий час ми зустрілися і обмінялися думками про те, що пройшло успішно і чому необхідно приділити подальшу увагу. Цього року ми почали процес знову, окресливши п'ять нових сфер. Процес мав позитивний характер із самого початку, оскільки ми отримали задоволення від складанням дуже довгого списку наших сильних сторін. Ми зразу ж впевнились у свої силах. Усі викладачі були залучені від самого початку. Ідеї виникали „знизу-вверх” на відміну від „зверху-вниз”, що забезпечило відчуття власності щодо ідей. Ми встановили собі п'ять реальних цілей – намагання розв'язати всі наші проблеми в один навчальний рік було б недосяжними та немотивованими. Ми досягли успіху у минулому році, отже ми хотіли зробити це знову.

Початкова школа Сент Патрик, Слейн, Ко.Міт, Ірландія

Реалізація плану розвитку ОДГ

Можливість реалізації плану розвитку ОДГ залежатиме від заходів в межах системи ЗЯ для ОДГ, як описано в Розділі 7.

Розділ 7: На шляху до системи забезпечення якості ОДГ

Цей останній розділ Посібника доповнює попередні міркування щодо забезпечення якості ОДГ на шкільному рівні. Він містить огляд ролі освітньої політики в розвитку системи забезпечення якості ОДГ. В ньому розглянуті потреби і значення ОДГ-ЗЯ на рівні системи освіти, двома паралельними шляхами: (а) розглядається система забезпечення якості та її компоненти з точки зору ОДГ; та (б) вимоги до спеціальної системи забезпечення якості ОДГ. Нарешті, (в) в ньому представлений контрольний список політичних заходів заходів, які необхідні для втілення системи забезпечення якості ОДГ.

1. Вступ

В Розділах 5 і 6 розглядався процес самооцінювання та планування розвитку ОДГ в школах як основа забезпечення якості в цій специфічній сфері. Цей розділ переходить до системного рівня і розглядає ті елементи системи ЗЯ, які оточують школу (див. Малюнок 2), забезпечують прогрес та підтримку планування шкільного розвитку. В ньому повертаються до елементів системи ЗЯ, представлених в Розділі 3, і пов'язують їх з принципами і практикою ОДГ.

Позиції, представлені нижче, мають розглядатися як початок для обговорення, оскільки вони охоплюють нову сферу. Тоді як система ЗЯ в освіті може існувати в різних формах і стадіях розвитку в більшості країн Європи, ЗЯ для ОДГ існує по суті частково або не існує взагалі.³²

³² Для порівняння: Проміжне дослідження з політики ОДГ та управління різноманітністю в: Всеєвропейському дослідженні політики ОДГ", Рада Європи. 2003.

2. Елементи ЗЯ з точки зору ОДГ

Наслідок розгляду ОДГ як освітньої мети є дослідження основних характеристик системи ЗЯ, заснованої на принципах ОДГ. Це означає застосування принципів ОДГ до системи забезпечення якості та її базових елементів. В результаті визначаються ключові чинники демократичного освітнього управління.

Визначення якості

ОДГ вимагатиме того, щоб визначення якості або освітніх результатів і цілей, проходило через інтерактивний процес за участю всіх учасників навчального процесу.

Щодо національного навчального плану, таке визначення має відповідати природі, напряму і графіку процесів реформування, які відбуваються. У школах таке визначення має постійно мати місце.

Визнаючи важливість підходу, що вимагає участі, важливо пам'ятати, що для визначення якості освіти необхідні професійні знання. Так само, різні учасники навчального процесу мають різні формальні позиції і відіграють різні ролі в процесі ухвалення рішення.

Відповідальність

Властивим для відповідальності є існування різних ролей та відповідальностей, особливо, якщо це стосується прийняття рішення. Як виправдання, відповідальність означає різні владні позиції, владні відносини як, наприклад: „Хто кого виправдовує”, ”Що є наслідками для дій/відсутності дій і рішень?”.

Відповідальність, що базується на ОДГ, означає зміцнення позиції менш могутнього. Воно не впливатиме на формальні ролі, але намагання досягти рівності може бути реалізовано шляхом якомога можливого підвищення знань учасників навчального процесу про якість освітніх процесів і наданням їм можливість висловити свої судження.

Іншими словами, обмін інформацією та прозорість зменшує випадковість та довільність прийняття рішень і подій.

Зовнішні дані

З точки зору тієї ж рівності, не схвалюється заходи звітності, пов'язані з підходами, характерними для ринкової конкуренції (наприклад, ранжування, поручительство, і т.п.), оскільки вони призводять або навіть збільшує нерівність: школи з найвищим рейтингом мають тенденцію привертати учнів і ресурси, тоді як школи, досягнення яких не такі високі, залишаються з низьким рівнем ресурсів і з незначним або відсутнім вибором учнів, яких вони навчають.

Інспектування

Інспектування на основі ОДГ вимагає зміни культури інспектування шляхом застосування принципів та відношень таких, як повага, гідність та співпраця.

Через процес шкільного самооцінювання інспектування перетворюється з єдиного до додаткового джерела інформації – „зовнішнє око” – про досягнення школи. Відповідно поділяється влада щодо винесення суджень, і зменшується можливість випадкових і довільних рішень.

З точки зору ЗЯ, ціль інспекційних звітів та висновків полягає в сприянні процесу удосконалення, а не в контролі за дотриманням вимог. Як друге зовнішнє судження воно може сприяти ролі інспекції як фактору підтримки вчителів та школи.

3. Забезпечення якості ОДГ

Для підвищення ефективності ОДГ специфічні елементи системи ЗЯ повинні також бути спрямовані на ОДГ як на складову планування шкільного розвитку ОДГ, описану в Розділі 6, і на його підтримку.

Політика з ОДГ

Особлива політика з ОДГ необхідна для того, щоб визначити освітні цілі в цій сфері спочатку на національному рівні, а потім – у школі. Всеєвропейське дослідження політики ОДГ Ради Європи³³ продемонструвало те, що по всій Європі існують і добре розроблені як політичні декларації (визначення загальних цілей і намірів), так і навчальні плани (визначення освітніх цілей і підходів).

З іншого боку, було виявлено основні проблеми щодо реалізації цієї політики, а саме відсутність послідовних планів впровадження політики і цілісної політики підготовки вчителів, яка включає фахову та післядипломну педагогічну освіту.

Зовнішні дані

³³ *Всеєвропейське дослідження політики з освіти для демократичного громадянства, Рада Європи, 2003.*

Для забезпечення наявності зовнішніх даних щодо ОДГ, які доповнять шкільне самооцінювання з ОДГ, можна зробити різні кроки.

- Необхідно взяти до уваги загальні результати й досягнення школи, оскільки вони прямо впливають на ОДГ. Вони також демонструють прагнення і потенціал школи до змін.
- Результати існуючих національних іспитів з предметів, пов'язаних з ОДГ, таких як історія, суспільствознавство, можуть надати корисну інформацію для ОДГ.
- Необхідно звернути увагу на оцінювання та звітність щодо результатів учнів з ОДГ, так само як і на вимірювання середнього та довгострокового впливу ОДГ, особливо того, що стосується змін у відношеннях. Необхідно проводити подальше дослідження та роботу з розвитку у цій сфері на національному та міжнародному рівнях.³⁴
- Моніторинг політики та практики ОДГ може бути проведений на національному і європейському рівні шляхом збору прикладів вдалого досвіду, порівняльних досліджень, лонгітюдних досліджень.³⁵

Інспектування

Для того, щоб інспектори глибоко розуміли принципи, методи та умови навчання ОДГ і для того, щоб вони могли визначити якість та ефективність ОДГ за межами вимог

³⁴ Поки що, дослідження IEA - єдине міжнародне джерело даних в цій сфері (див.: http://www2.hu-berlin.de/empir_bf/iea_e.html). Євросоюз включив визначення індикаторів неперервної освіти для демократичного громадянства до завдання робочої програми „Освіта та підготовка 2010”.

³⁵ Наприклад, в Англії, Департамент з освіти та вмінь фінансує дев'ятирічне лонгітюдне дослідження громадянської освіти. Дослідження здійснюється Національною фундацією освітніх досліджень (NFER) з метою вимірювання коротко- та довготривалого впливу нового навчального плану з громадянства. Див.: www.nfer.ac.uk/research/citizenship.asp

навчального плану, їм необхідна підготовка. Проведення інспектування ОДГ необхідно бути забезпечено відповідними інструкціями та матеріалами.

4. Вживання заходів для забезпечення якості ОДГ

Заснування системи ЗЯ ОДГ вимагає, щоб освітні керівні органи, зокрема міністерство освіти, виказало бажання проводити цю роботу і з цією метою прийняло ряд політичних рішень та заходів.

Всеєвропейське дослідження³⁶ виявило значило свідомство того, що така політика забезпечення якості ОДГ відсутня по всій Європі.

Огляд ситуації

Як зазначено в Розділі 1, використання цього посібника має базуватися на огляді поточної ситуації ЗЯ в освіті та ОДГ в даній країні. Інструмент дослідження підготовлений для проміжного вивчення ситуації ЗЯ-ОДГ в Південно-Східній Європі міг би слугувати прикладом (дивись Додаток 2). Завдання огляду - визначити позитивні риси і перешкоди в системі забезпечення якості країни. Він має визначити, які елементи системи ЗЯ, окреслені в Розділі 3, існують і які не існують, як вони функціонують і взаємодіють.

Впровадження системи ЗЯ ОДГ

Заходи щодо впровадження системи ЗЯ ОДГ повинні охоплювати, з одного боку, ЗЯ в освіті взагалі з метою забезпечення демократичного управління освітою і, з другого боку,

³⁶ op. cit.

зокрема ОДГ-ЗЯ з метою забезпечення ефективності ОДГ в школах. Таблиця 9 підсумовує можливі заходи щодо складових системи ЗЯ з обох точок зору.

Зважаючи на різноманітність ситуацій в Європі, рекомендовані сфери діяльності по своїй природі дуже загальні. Їх потрібно пристосувати для кожної окремої ситуації національного та місцевого рівня. Вони будуть основою для підготовки національного плану ЗЯ-ОДГ.

Можливі заходи повинні включати:

- ухвалення політичних рамок і законодавства щодо ЗЯ та ЗЯ-ОДГ;
- заснування нових структур, реформування вже існуючих;
- політика та програми підготовки кадрів;
- співпраця та створення мережі політиків та практиків;
- збір та розповсюдження прикладів вдалого досвіду з ЗЯ та ЗЯ-ОДГ;
- обмін досвідом та співпраця на європейському рівні.

Таблиця 9

	<i>Рекомендовані сфери діяльності</i>	
	<i>Забезпечення якості</i>	<i>ОДГ-ЗЯ</i>
<i>Основи ЗЯ ОДГ</i>	Уповноваження шкіл як	ОДГ як мета освітньої

	ключова одиниця вимірювання досягнень	політики і системи
	Децентралізація освіти і шкільна автономія	Спеціальна політика, навчальний план і план впровадження ОДГ
<i>Планування шкільного розвитку</i>	Статус та мандат для самооцінювання школи	Запит на проведення самооцінювання ОДГ
	Національний інструмент оцінювання	Спеціальний інструмент оцінювання ОДГ
		Включення ОДГ в національний інструмент оцінювання
	Наявність результатів національних іспитів	Моніторинг політики та практики з ОДГ

<i>Вчителі та директори</i>	Фахова та післядипломна педагогічна підготовка до роботи в команді, (само)оцінювання, ПРШ, демократичного лідерства	Фахова та післядипломна педагогічна підготовка з принципів ОДГ, практики викладання та навчання
<i>Інспектування</i>	Реформування систем інспектування в точки зору ЗЯ, гарантування незалежність та надійність	Підготовка інспекторів з ОДГ
		Інструкції та матеріали для інспектування ОДГ
<i>Звітність</i>	Запит та заходи для звітності щодо шкільних досягнень	Запит та заходи для звітності щодо досягнень з ОДГ
<i>Підтримка</i>	Роль місцевої влади в ПРШ	Підготовка посадовців місцевої освітньої влади з ОДГ

	Порада експерта	
	Дослідження та оцінювання в та для ЗЯ в освіті	Дослідження та оцінювання вимірювання результатів студентів та середньо/довгострокового впливу ОДГ

Додатки

Додаток1: Список авторів та тих, хто допомагав в підготовці
Посібника

Група з розробки Посібника з ОДГ-ЗЯ

Cesar BIRZEA, Director, Institute of Educational Science, Bucharest, Romania

Michela CECCHINI, Educational consultant, UK, EDC-QA project manager

Cameron HARRISON, Director, Harrison Leimon Associates, Scotland, UK

Janez KREK, CEPS, Faculty of Education, University of Ljubljana, Slovenia, EDC-QA project
coordinating institution

Vedrana SPAJIC-VRKAS, Professor, University of Zagreb, Faculty of Philosophy, Department of
Education, Croatia

Myriam KARELA, Programme Specialist, UNESCO, Division for the Promotion of Quality
Education, Section of Education for Peace and Human Rights

Внески та зворотній зв'язок

Liljana Subotic, Inspector, Montenegro

Teachers in EDC and EDC-related topics, head teachers, experts in EDC and in quality
assurance, representatives of NGOs active in the field of EDC, Romania

Dr Mojca Kovac Sebart, University of Ljubljana, Slovenia

James CUTHBERT, Secretary - General, SICI

David Kerr, Researcher, National Foundation for Educational Research (NFER), United Kingdom,
member of the Council of Europe EDC policy group

Bart Maes, Researcher, Department for Educational Development, Ministry of Education, Flemish
community, Belgium, member of the Council of Europe policy group

Isabel Byron, International Bureau of Education (IBE), UNESCO

Professor John MacBeath, Cambridge University, United Kingdom

Додаток 2: Методи збору даних

Існує велика кількість методів і відповідних інструментів, які школа може використовувати для проведення самооцінювання ОДГ. Вибір необхідно робити згідно з метою самооцінювання (наприклад, загальний короткий огляд, всебічний аналіз або більш глибоке фокус-дослідження), природою проблем, які необхідно оцінювати, наявності людських і матеріальних ресурсів та часу.

Шкала рейтингу

Думка щодо твердження або питання підлягає вимірюванню. Можливі наступні шкали рейтингу:

Приклад 1 (Шкала Лікерта)

- 1: Повністю згодний
- 2: Згодний
- 3: Не вирішив
- 4: Не згодний
- 5: Повністю не згодний

Приклад 2

- Рівень 1: істотна слабкість у більшості або в усіх сферах;
- Рівень 2: більше слабких сторін, ніж сильних;
- Рівень 3: більше сильних сторін, ніж слабких;

Рівень 4: сильні сторони спостерігаються в більшості сфер і не має істотних слабких сторін.

Анкета

Анкета - набір письмових запитань, які відносяться до різних аспектів даної проблеми. Вона дозволяє зібрати велику кількість необхідних даних (як фактичний матеріал, так і думки) і вона легка в застосуванні. Проте, її розробка та запровадження займають багато часу і може існувати проблема недостатньої конфіденційності. Використовуючи анкети в різних групах, необхідно диференціювати її формулювання і стиль, особливо це стосується молодших учнів та батьків (наприклад, використання спрощених або усних версій). Анкета для фокус-дослідження розроблюється з метою дослідження деяких специфічних проблем або сфер.

Контрольний список запитань

Контрольний список запитань - дуже проста анкета з відповідями ТАК/НІ. Це - швидкий і легкий шлях для розгляду довгого списку проблем і, для визначення тих, які вимагають обговорення або дослідження.

Інтерв'ю

Інтерв'ю допомагає отримати поглиблену інформацію і пояснення респондента, а саме щодо його думок, відчуттів, знань. Його можна використовуватися для доповнення результатів

анкет. Інтерв'ю може складатися з визначеного переліку запитань, на які відповідає респондент (структуроване інтерв'ю) або бути розробленим так, щоб питання тільки слугували рамкою, на яку респонденти реагують відкрито (неформальні і частково структуровані інтерв'ю). Проте, класифікація, обробка і інтерпретація даних займає багато часу. Крім того, інтерв'юєру необхідно також мати належну підготовку і бути готовим ставити запитання віч-на-віч. Це вимагає високого рівня вмінь слухати та спілкуватися, здатності до мінімізації надмірного узагальнення, упередженості та маніпуляції з респондентом. Щоб уникнути цього, розробники повинні розробляти чіткі критерії, інструкції для проведення інтерв'ю та пересвідчитися в тому, що всі інтерв'юєри добре обізнані та мають відповідні навички в цьому сфері.

Інтерв'ю можуть проводитися з окремими особами та групами в різноманітних комбінаціях.

Інтерв'ю на рівних

Інтерв'ю проводиться між двома людьми рівного статусу (наприклад між двома викладачами, двома студентами, двома директорами, і т.п.).

Інтерв'ю фокус-групи

Інтерв'ю з відібраною групою, до якої входять від десяти до п'ятнадцяти представників, що належать до одної або декількох зацікавлених груп. Змішана цільова група може включати представників учителів, учнів, батьків, штату школи, НДО, лідерів громади, учнівських лідерів, національних радників, науковців-освітян, викладачів і т.п. Такі

інтерв'ю забезпечують різноманітність даних, але їх проведення може бути складним і, тому вони вимагають належної підготовки фасилітатора або допомогу експерта.

Спостереження

Спостереження належить до систематичного відображення події, групи або особистості. Спостереження на рівних - це, коли одна людина спостерігає за поведінкою іншої людини, що має подібний статус (викладач за викладачем; студент за студентом, директор за директором, і т.п.). Окрім інструменту збору даних, спостереження на рівних може сприяти якості викладання та навчання. Спостереження на рівних вчителів сприяє їх звітності, тоді як студентське спостереження на рівних підвищує їх самосвідомість і відповідальність за результати навчання. Проте спостереження припускає добре розроблений протокол спостереження та належну підготовку спостерігачів, а також клімат довіри між спостерігачем і тим, за ким спостерігають, який ґрунтується на домовленості щодо цілей та методів спостереження і зворотнього зв'язку.

Аналіз ССМЗ (сили, слабкі сторони, можливості, загрози)

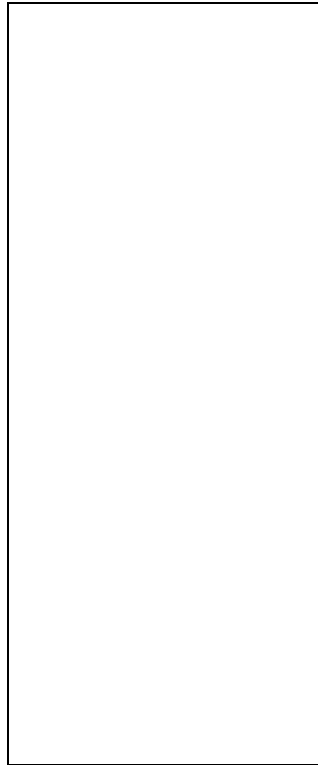
Аналіз ССМЗ (сила, слабкі сторони, можливості, загрози) - інструмент для стратегічного аналізу, який допомагає визначити ситуацію і розробити сценарії розвитку. Він вивчає та пов'язує ключові аспекти проблеми, яка розглядається (внутрішні чинники), а також її середовище (зовнішні чинники). Внутрішні чинники зазвичай, принаймні частково, знаходяться під прямим контролем головних учасників. Зовнішні чинники зазвичай не знаходяться під прямим контролем головних учасників.

Внутрішні чинники	<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
	Позитивні аспекти, переваги	Негативні аспекти, недоліки
Зовнішні чинники	<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
	Можливості для удосконалення або зміни	Перешкоди до удосконалення або зміни

Поле сили

Аналіз поля сили використовується для того, щоб розглянути всі сили, які спрямовані за та проти рішення або ситуації. Це допомагає визначити і зважити всі за і проти, переваги і недоліки, прискорювачі та перешкоди шляхом занесення до списку всі сили за вирішення або зміну в одну колонку, а всі сили проти рішення або зміни - в іншу колонку. Кожному з

пунктів дається бал. Їх ранжування проілюструє пріоритетні сфери для рішень та основні перешкоди.

Діаграма поля сили

Портфоліо

Портфоліо - збір записаних досягнень, особистої роботи та досвіду. Це - також інструмент для самооцінювання в тому випадку, якщо свідоцтва зібрані згідно з критеріями досягнень, таких як компетентність, сильні сторони, середня і/або проблемна сфера.

Оцінювання фото

Оцінювання фото - творчий шлях з'ясувати сприйняття і враження. Фотографії з даної проблеми представляються у вигляді постерів, наприклад, позитивні і негативні враження, і надаються для розгляду та обговорення класу.

Щоденник

Щоденник – регулярне приватне ведення записів. Особистий звіт є потужним вимір самоаналізу. Як частина процесу оцінювання, він може бути спрямований на загально узгоджені проблеми і використаний як індивідуальне посилення для обговорень.

Додаток 3: Розвиток крок за кроком

1.

- Повсякденна робота школи виконується адекватно
- Традиції школи впливають на її методи роботи та бажання учнів брати на себе відповідальність
- Організація визначила цілі
- Не має чіткого лідера
- Не ведеться систематична робота з удосконалення

2.

- Організована робоча група
- Якість діяльності організації коливається
- Робота проводиться мирно та спокійно
- Методи роботи спочатку регулюються вчителями
- Існує чіткий лідер
- Не має системи оцінювання
- Ведеться деяка систематична робота з удосконалення
- Учні та батьки мають деякий вплив
- Сбалансований бюджет

3.

- Існують чіткі цілі, з якими знайомі учні та батьки

- Постійно діє веб-сторінка
- Всі учні мають індивідуальні плани розвитку
- Школа перевіряє та розвиває результати на різних рівнях
- Добре функціонуюча система оцінок
- Ступінь якісного мислення
- Особисті та спільні плани щодо післядипломної освіти

4.

- Чіткий та стратегічний лідер
- Цілі та оцінювання діють на рівні класу
- Добре функціонуюча організація в робочих групах та керуючій групі
- Учні встановлюють свої особисті цілі та документують своє навчання
- Співпраця з батьками на різних рівнях
- Атмосфера довіри та взаємоповаги
- Методи роботи відзначаються варіативністю та гнучкістю
- Ефективне використання ресурсів у всіх сферах
- Систематично використовуються інформаційні технології як всередині організації, так і зовні

5.

- Індивідуальне навчання
- Вчителі документують та відображають регулярно свою роботу щодо навчання учнів
- Існують сталі методи урегулювання конфліктів
- Існує якісний розвиток в роботі класа
- Школа має чіткі очікувані результати навчання учнів
- Батьки розділяють відповідальність за навчання учнів

6.

- Існує спільна фундаментальна система цінностей, яка проявляється в щоденній роботі
- Учні аналізують своє навчання та розвивають свій особистий стиль навчання
- Учні та батьки мають розподіляють відповідальності за діяльність, яка їх стосується
- Методи роботи регулярно оцінюються
- Робочі групи несуть повну відповідальність за навчання учнів
- Школа має відкрите спілкування з місцевою громадою та іншими
- Всі співробітники зосереджуються на ефективному управлінні ресурсами

7.

- Чіткий зв'язок між цілями фундаментальної системи цінностей та методами роботи
- Все навчання починається з особистості
- Проводиться систематична робота з розвитку методів роботи
- Школа досягає кращих результатів рік за роком
- Плани щодо післядипломної педагогічної освіти вчителів регулярно перевіряються та оновлюються
- Проводиться систематична робота з удосконалення на всіх рівнях

Додаток 4: Основні напрями щодо планування дій³⁷

Крок 1: Чого ми хочемо досягати?	Визначте мету
<p>Завдання повинні бути РОЗУМНІ: Чіткі, такі, що підлягають Виміру/Моніторингу, Досяжні, Реалістичні, Хронометровані.</p> <p>Чіткі (це означає, що вони мають досить точні, щоб вказати на необхідні результати). такі, що підлягають Виміру/Моніторингу (вони мають підлягати Виміру/Моніторингу для того, щоб можна було визначити прогрес).</p> <p>Досяжні (вони повинні бути досяжні за обмежень через обставини школи).</p> <p>Реалістичні (вони мають ґрунтуватися на реалістичних припущеннях щодо людської поведінки, природи організацій та випадковостей)</p> <p>Хронометровані (вони повинні вказувати період, в межах якого вони мають бути досягнені).</p>	
Крок 2: Що ми могли б зробити для їх досягнення?	Визначте можливий напрямок дій
<p>Важливо дослідити всі наявні варіанти, для того щоб визначити той, що дозволить краще досягти мети.</p>	

³⁷ З"Ініціатив планування шкільного розвитку Ірландії": www.sdpi.ie

Крок 3: Як ми це зробимо?	Вибиріть та окресліть напрямок дій
<p>На цій стадії, увагу приділено визначенню того, що треба зробити. Обрано напрямок дій. Завдання в його межах чітко визначено, послідовність їх виконання чітко зазначено.</p>	
Крок 4: Які ресурси нам будуть потрібні?	Визначіть вимоги щодо ресурсів
<p>Значення ресурсів вибраного напрямку дії визначаються з метою точного зазначення людських, організаційних і фізичних ресурсів, необхідних для здійснення плану.</p>	
Крок 5: Чи реальний наш план дії?	Огляд плану/Перегляд, якщо необхідно
<p>На цьому проміжному етапі може бути корисним розгляд того, чи може вибраний курс бути впроваджений в школі, особливо, з огляду на вимоги до ресурсів, і чи є ймовірність того, що він приведе до очікуваних результатів.</p>	
Крок 6: Хто буде його здійснювати?	Визначте завдання та обов'язки

<p>Кожне завдання в межах зазначеного курсу визначенл для особи або групи в межах школи таким чином, що ясно, хто за що відповідає.</p>	
<p>Крок 7: Коли його буде реалізовано?</p>	<p>Складіть розклад</p>
<p>Розклад і терміни встановлені для того, щоб надати імпульс роботі по впровадженню курсу, таким чином сприяючи прогресу.</p>	
<p>Крок 8: Як ми дізнаємося, він ефективний?</p>	<p>Визначте критерії успіху</p> <p>Конкретно визначте процес моніторингу та оцінювання</p>

Додаток 5: Інструмент дослідження для огляду ОДГ-ЗЯ

Цей інструмент дослідження використовувався для підготовки національних звітів з забезпечення якості в освіті та якості ОДГ в країнах Південно-Східної Європи.³⁸

Заснований на підході забезпечення якості, окресленому в Розділі 3, цей інструмент дослідження розроблено для роботи з трьома основними питаннями:

- Політика та сучасне розуміння реформи. Яким є сучасне усвідомлення та інтерес до системи ЗЯ в ключових секторах системи освіти в країнах регіону - зокрема в міністерствах освіти? Який вимір чутливості до різниці між ЗЯ та напрямом контролю якості (КЯ) існує в межах системи – і зокрема в межах громади, яка формує політику?
- Сучасні досягнення і перешкоди. Наскільки достатньо існуючих нині елементів інфраструктури, необхідних для підтримки системи ЗЯ? Які проблеми викликані сучасним існуванням структур, організаційної культури і процедур, що є спадщиною колишнього невдалого підходу КЯ? Які завдання довелося б виконати і які перешкоди подолати, перш ніж побудувати ефективну систему ЗЯ в шкільній системі країни в нашому дослідженні?
- Наступні кроки. Якщо б сфера ОДГ мала використовуватися як випробування для такого широкого розвитку, що було б крапкою відрахунку для планування такої пілотної програми?

Сучасний інтерес до ‘якості освіти в країні’

³⁸ Як складова проекту „ОДГ: від політики до ефективної практики через забезпечення якості”

- Чи є свідомство суспільного або професійного інтересу до 'якості освіти' у вашій країні - зокрема в уряді? В якій формі висловлюється такий інтерес? Чи є усвідомлення сучасного міжнародного інтересу в цій галузі?
- Чи проблема особливого визначення 'якості' добре представлена в дискурсі? Чи включає вона проблеми ОДГ?
- Чи існує інтерес до включення цього підходу до реальних процесів реформування освіти? Чи зроблені будь-які практичні кроки з цією метою?

Сучасний інтерес до системи ЗЯ в освіті країни

- Чи є якесь свідомство про інтерес з боку уряду до системи ЗЯ у школах країни? В якій формі він проявляється? Чи він систематичним у своєму підході? На якій стадії він знаходиться? Чи з'являється він в директивних документах?
- Чи зацікавленість/твердження, які містяться в політичних документах, вказують на розвинене розуміння потужності та користі ЗЯ? Чи реагує він на труднощі? Чи вказує він на розуміння дихотомії КЯ/ЗЯ? Чи відображає він усвідомлення проблем, пов'язаних із розвитком такого підходу?
- Окрім проявів зацікавленості до систематичного підходу ЗЯ, чи існує будь-яке свідомство інтересу уряду до будь-якого окремого елемента, зазначеного в вступі? (Наприклад, розвиток національного агентства з оцінювання, або реформа національного інспектування, або залучення наукових працівників для роботи в цій сфері?) Яку форму приймає такий інтерес? Чи він явно пов'язаний з ЗЯ? Чи є можливим таке пов'язання? Чи мають місце реальні події?
- Чи є будь-яке істотне свідомство висловленої зацікавленості серед шкіл/директорів шкіл/асоціацій вчителів? Яку воно приймає форму? Чи з'являється воно в будь-яких

публікаціях? Чи працює яка-небудь мережа? Чи уряд знає про таку зацікавленість? Чи вони підтримують/заохочують її? Яким чином?

- Чи є в вашій країні вчені, які публікують роботи в цій галузі? Що входить до сфери їх інтересів? Що вони говорять?
- Чи є які-небудь НДО, які працюють у галузі для підвищення зацікавленості в/умінь щодо ЗЯ? Чи входять до цієї категорії НДО, які на даному етапі зацікавлені в ОДГ?

Уповноваження і відповідальність, що передається

- Чи є будь-які національні політичні заяви, які світчать про наміри передати відповідальність/приняття рішень школі?
- Чи мали місце якісь події в цій сфері? Як реагують школи? Чи були оцінені результати?
- Наскільки широко розгортаються ці події? Вони включають найм працівників, зміни розкладів, вибір книг, придбання послуг післядипломної педагогічної освіти (ППО) або консультаційної підтримки? Регулювання бюджетів? Гнучкість навчального плану? Залучення до відбору директорів на місцевому рівні?
- Чи створено умови для місцевого управління? Залучення позашкільної місцевої громади? Які повноваження з ухвалення рішень передані цьому місцевому органу? Чи залучаються учні/батькі? Планування шкільного розвитку?
- Чи існують місцеві джерела для фінансування шкільного розвитку? Хто відповідальний? Хто управляє коштами, зібраними таким чином? Яка існує звітність з їх використання?

- Чи можуть ваші респонденти описати зразок місцевої практики шкільного менеджмента та як вона розвивається? Який вони звітують про те, як сприймається практика і як вона розвивається? Чи є свідoctво розвитку стилів участі в межах школи?
- Чи є свідoctво того, що штат співробітників приймає „корпоративну” відповідальність за досягнення школи/планування? Чи проводяться в школах загальні збори всього колективу? Яким проблемам вони присвячені?
- Чи перешкоджали б сучасні методи, що застосовуються в школах (пов'язані з роллю вчителя як члена більшої структури – штату школи) такому розвитку подій? Чи контракти вчителів та поточна практична робота дозволили б штату розвивати методи корпоративної роботи?
- Наскільки школи вільні у розвитку позитивного досвіду або прийняття ініціатив у справах менеджменту/навчальних планів/викладання та навчання/оцінювання?

‘Самоудосконалюючі школи’

- Чи можуть ваші респонденти надати вам інформацію щодо застосування школами підходу 'самоудосконалення/самооцінювання'? Яку форму він приймає? Наскільки він розповсюджений? Чи зацікавлений/залучений уряд?
- Чи існує свідомість/усвідомлення в уряді або серед шкіл важливості таких шкільних проблем як 'етос' або 'шкільна культура'? Яку форму воно приймає?

Підготовка та консультативна підтримка шкіл

- Які умови для післядипломної педагогічної освіти вчителів існують у вашій країні? Які види установ залучені? Наскільки ефективно вони визначають та відповідають потребам шкіл?
- Наскільки школи можуть розраховувати на можливість спеціального запиту про допомогу закладам або системі? Яким є відчуття того, наскільки добре вони сприймаються? Чи є інформація щодо інституціональних або процедурних труднощів?
- Чи існують які-небудь інші неінституційні постачальники таких послуг? (НДО, незалежні консультанти?)
- Чи створено умови для надання підготовки та підтримки керівників шкіл, яку можна використати для підтримки ЗЯ?
- Чи мають досвід з ЗЯ сучасні заклади з підготовки вчителів (ПВ)?
- Чи є у закладів ПВ досвід з ОДГ?
- Яким чином фінансуються сучасні формальні заклади ПВ?

Планування шкільного розвитку

- Чи є будь-яке свідчення формальної системи планування шкільного розвитку в шкільній системі? Якщо так, хто відповідальний за вироблення шкільних планів? Як вони мають створюватися? Хто їх затверджує? Якими ресурсами вони підтримуються? Як підтримується цей процес? Чи є розуміння потенційних зв'язків із ЗЯ?
- Якщо немає ніякого свідчення про формальну систему, чи можете ви виявити менш формальний, менш розвинений, загальний інтерес до такого підходу?
- Чи є свідчення щодо наявності інструмента оцінювання досягнень школи, розробленого на національному або місцевому рівні, який міг би підтримати такий підхід?

- Яка підтримка є (могла б бути) доступна для шкіл в прагненні придбання навичок з метою розвитку такого підходу?
- Чи є будь-яке свідчення про існування окремих шкіл або мереж шкіл, які використовують такий підхід? Як вони до нього підходять? Наскільки він поширено?

Національні/міжнародні еталонні тести і процеси оцінювання

- Чи існують умови для національного оцінювання та сертифікації в вашій країні? Чи існують умови для національного тестування?
- Які області навчального плану вони охоплюють? Чи включають вони ОДГ або пов'язані з нею сфери? Які ступені залучено?
- Чи результати такого тестування доступні школам у формі, яка може допомогти їм в оцінювання якості їх роботи та плануванні розвитку?
- Чи існує небезпека, що оцінювання тільки підгрупи цілей навчального плану могло б спотворити баланс цілей навчального плану на практиці?

Національна інспекція

- Чи існує національна інспекція? Яка її поточна роль? Як респонденти описують її слабкі та сильні сторони?
- Чи мають вони міжнародні зв'язки з Постійною міжнародною конференцією інспекцій (SICI)?
- Чи існує відчуття професійної/суспільної довіри до вмінь/підходів/незалежності інспекції?

- Чи є вони незалежними? Чи вони видають звіт ‘Стан нації’ (щорічно/раз у два роки/ т.п.) ?
- Чи інспекція нині обізнана/залучення до проблем ЗЯ на національному рівні?
- Чи існує формальна державна політика щодо індикаторів якості, які використовують інспектори? Чи пов'язані вони з національними освітніми цілями, стандартами і визначеннями якості? Який вони мають статус? (Включені до закону про освіту, закладені в офіційному урядовому документі або запропоновані у вигляді посібника для шкіл і вчителів?)
- Наскільки публічними (відкритими) є процеси інспектування?
- Чи включають інспекційні процеси ОДГ?

Навчальний план та визначення ‘якості’

- Чи існує національний орган, який відповідає за національний навчальний план? У якій формі представлений такий навчальний план? Як вчителі використовують його?
- Чи існують стандарти або будь-які індикатори якості, що включені до національного навчального плану?
- Чи має уряд цілі, які базуються на таких стандартах для досягнень школи? Чи існують вони на національному/шкільному рівні?
- Чи існують також такі стандарти для ОДГ?

Звітність

- Чи створені в сучасній системі умови для звітності шкіл? Наскільки вони формальні? Чи є вони публічними?

- За які питання звітують школи? Чи є фактором якість роботи?
- На кого розповсюджується звітність?
- Які існують в системі стимули/санкції? Наскільки вони ефективні?
- Якими є наслідки (можливі наслідки) наявності/відсутності такої звітності для функціонування системи?
- Чи можуть основні учасники (місцеві посадовці представники міністерства/політики) також бути підзвітними? Які існують механізми?

Шлях вперед

Аналіз має визначити існуючі досягнення, що країна, в якій велося дослідження, може внести до розвитку системи ЗЯ в ОДГ. Він також визначить цілий ряд проблем в існуючому забезпечення необхідними складовими. Наступна секція розроблена з метою визначення основних завдань, які необхідно було б виконати/організаційних змін, які необхідно було б зробити перш, ніж апробувати підхід ЗЯ в ОДГ даної країни.

Питання, які включені до цієї останньої секції, розроблені з метою підтримки процесу дослідження. Однак ця частина інструменту дослідження менш стосується збору та аналізу даних, а більш присвячена роздумам щодо наступних кроків. Тому, дослідники повинні почуватися вільно у подальшом розвитку свого аналізу для наголосу на тих особливих аспектах завдання, які вони вважають більш важливими та складними.

- Які установи або процеси поза межами школи довелося б створити?

- Якими мали б бути основні напрями проведення реформ в існуючих установах окрім шкіл? (Ви можете посылатися на елементи, описані у вступі як розширений контрольний список запитань)
- Чи необхідно було б видати нові документи щодо навчальних планів (із стандартами і цілями) ? Які? На яких стадіях?
- Якими б мали бути нові установи або процедури, які довелося б створити для втілення системи ЗЯ у шкільну систему вашої країни?
- Якими були б найважливіші проблеми щодо відсутності умінь у ключових учасників або груп учасників процесу, які необхідно було б подолати, якби міністерство мало розвивати та втілювати такий підхід?
- Хто міг би взяти на себе подолання цих проблем?
- Що необхідно було б зробити для створення здатності (якщо її ще не має) подолати ці проблеми?
- Що необхідно було б зробити до того, як школи розвиватимуть свій власний план шкільного розвитку? Чи не можна було б провести корисну апробацію цієї процедури у сфері ОДГ?
- Які види підтримки будуть потрібні? Яким чином їх можна було б забезпечити?

Висновки і наступні кроки

Аналіз має закінчуватися коротким переглядом, який намагається розставити по місцях всі компоненти загального оцінювання основних проблем, з якими маємо стикнутися, і який окреслює основні компоненти стратегії для реалізації запропонованих наступних кроків.